

Prvky 16. skupiny

Do 16. skupiny prvkov periodického systému patria prvky **kyslík**, **síra**, **selén**, **telúr** a **polónium**. Prvky tejto skupiny označujeme, aj keď nie celkom korektne, skupinovým názvom **chalkogény**. Dusík, fosfor a selén sú nekovy, telúru je polokov a polónium kov

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.
1.	H																	He
2.	Li	Be											B	C	N	O	F	Ne
3.	Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar
4.	K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
5.	Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
6.	Cs	Ba	La – Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn
7.	Fr	Ra	Ac – Lr	Unq	Unp	Unh	Uns	Uno	Une	...	...							
La – Lu			La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb	Lu	
Ac – Lr			Ac	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No	Lr	

O₂(l) @ -183°C

S

Se

Te

Po

Vlastnosti atómov chalkogénov

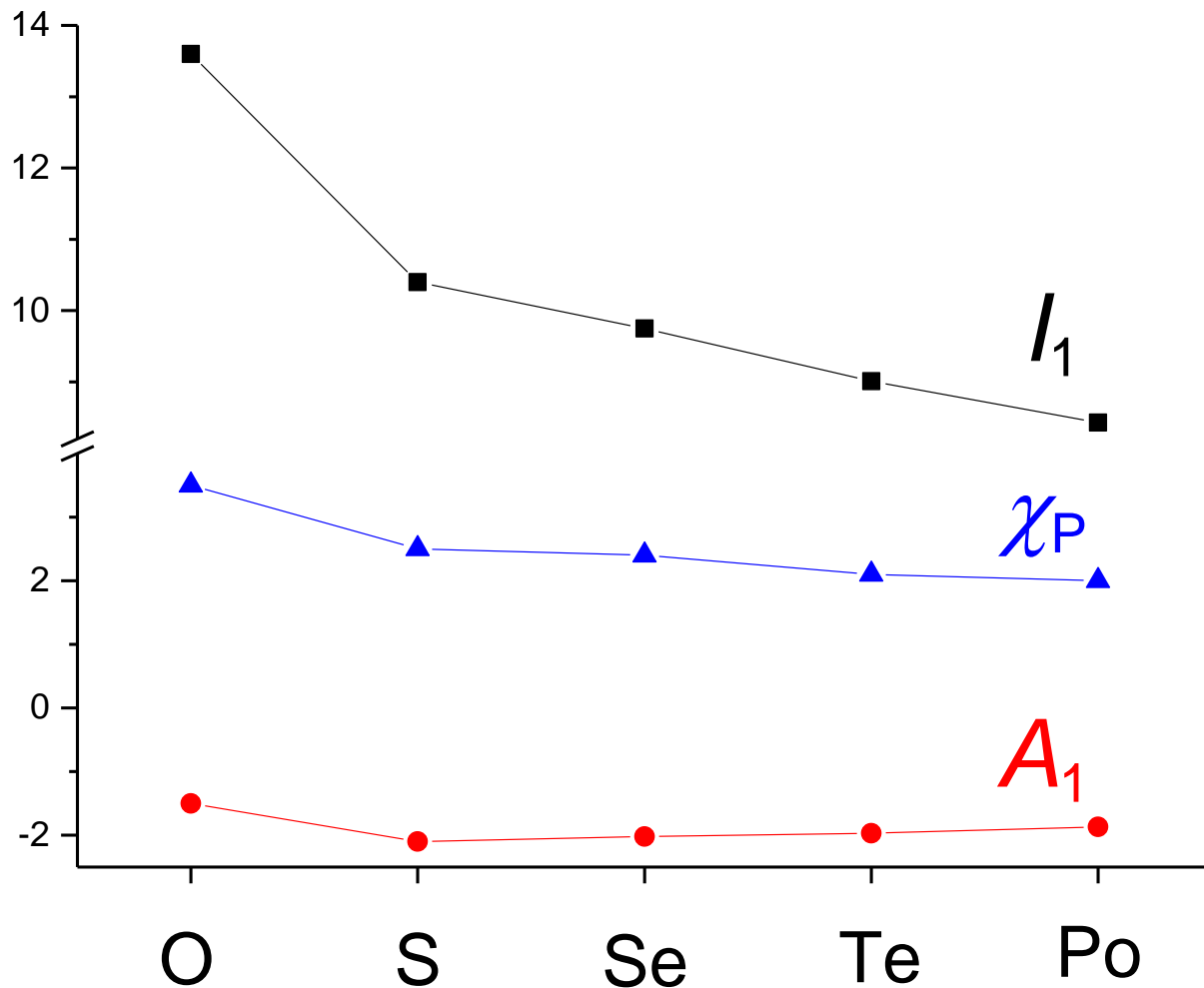
Vlastnosť	${}^8\text{O}$	${}^{16}\text{S}$	${}^{34}\text{Se}$	${}^{52}\text{Te}$	${}^{84}\text{Po}$
Elektrónová konfigurácia	[He] $2s^2 2p^4$	[Ne] $3s^2 3p^4$	[Ar] $3d^{10} 4s^2 4p^4$	[Kr] $4d^{10} 5s^2 5p^4$	[Xe] $4f^{14} 5d^{10} 6s^2 6p^4$
Ionizačná energia, I_1/eV	13,6	10,4	9,75	9,01	8,43
Elektrónová afinita, A_1/eV	-1,5	-2,1	-2,02	-1,97	-1,87
Elektronegativita, χ_P	3,5	2,5	2,4	2,1	2,0
Atómový polomer, r_a/pm	41,4	81,0	140	160	164
Iónový polomer, $r_i(\text{X}^{2-})/\text{pm}$	140	184	198	221	(230)
Oxidačné čísla	-II, -I -1/2, -1/3, 0	-II, 0, II, IV, VI	-II, 0, IV, VI	-II, 0, IV, VI	0, II, IV

Z uvedených údajov je zrejmé, že podobne ako v prípade halogénov sa **najvýraznejšie zmeny vo všetkých vlastnostiach prejavujú pri prechode od kyslíka** (prvok druhej periódy) **k síre** a ostatným prvkom skupiny.

Všeobecná valenčná konfigurácia prvkov 16. skupiny je **ns^2np^4** , maximálne (tzv. skupinové) oxidačné číslo je VI a minimálne -II.

Kyslík tvorí zlúčeniny, v ktorých má záporné oxidačné čísla. Len s najelektronegatívnejším fluórom vytvára zlúčeniny (OF_2 a O_2F_2), v ktorých sa kyslíku formálne priraduje kladné oxidačné číslo II resp. I. Ostatné chalkogény tvoria zlúčeniny, v ktorých môžu mať aj kladné oxidačné čísla.

Vlastnosti atómov chalkogénov

Z uvedených údajov je zrejmé, že podobne ako v prípade halogénov sa najvýraznejšie zmeny vo všetkých vlastnostiach prejavujú pri prechode od kyslíka (prvok druhej periódy) k síre a ostatným prvkom skupiny.

Elektrónová konfigurácia a väzbové vlastnosti kyslíka

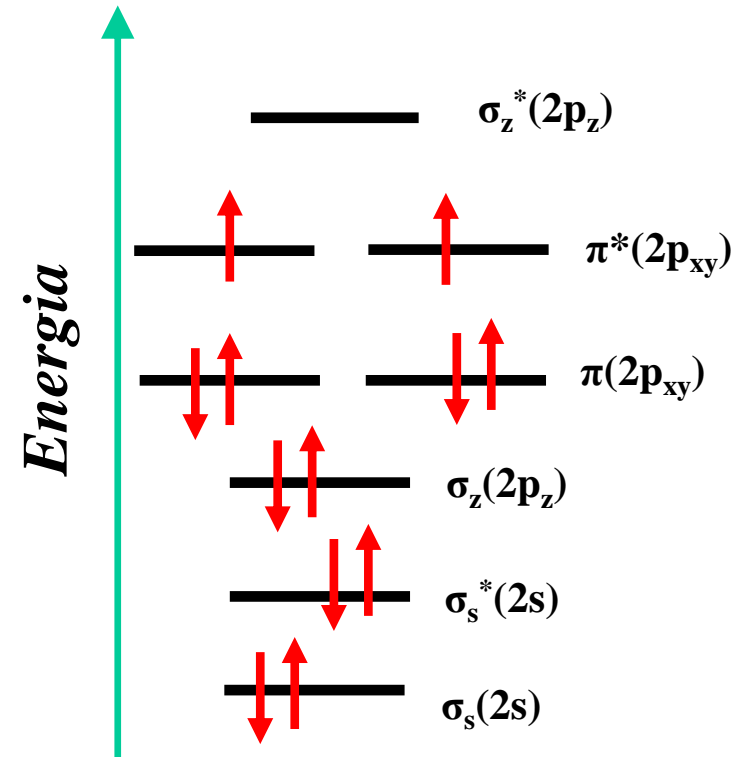
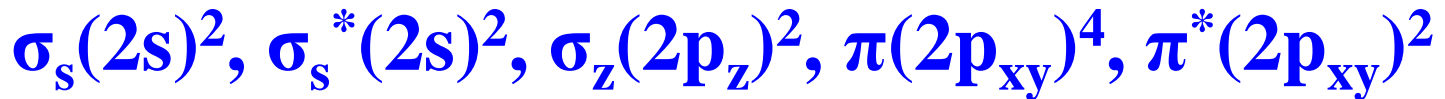
Kyslík je ôsmym ($Z = 8$) prvkom periodického systému prvkov a patrí do 16. skupiny 2. periódy periodického systému. Do elektrónovej konfigurácie najbližšieho vzácneho plynu neónu mu chýbajú dva elektróny. Prijatím dvoch elektrónov do $2p$ -orbitálov vzniká z atómu kyslíka *oxidový anión* O^{2-} s konfiguráciou $1s^2 2s^2 2p^6$.

Vznik oxidového aniónu je teda energeticky nevýhodný dej, a **preto sa s aniónom O^{2-} možno stretnúť len v tuhom stave** (stabilizačný vplyv mriežkovej energie) v iónových oxidoch (oxidy alkalických kovov, kovov alkalických zemín a niektorých prechodných kovov v nízkych oxidačných číslach napr. MnO, FeO).

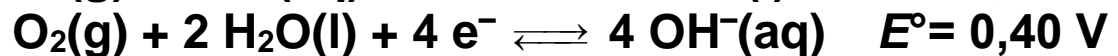
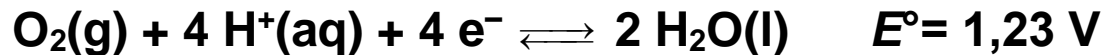
Vlastnosti dikyslíka

Dikyslík O₂ je pri normálnych podmienkach bezfarebný plyn bez zápachu. Vo vode je obmedzene rozpustný, ale je približne dvojnásobne rozpustnejší než vodík, príp. dusík, čo má veľký význam pre zabezpečenie existencie živých organizmov vo vodnom prostredí. Dvojatómové molekuly O₂ majú atómy O viazané relatívne pevnou kovalentnou väzbou (väzbový poriadok dva), s dĺžkou $l(\text{O}-\text{O})=121$ pm a disociačnou energiou väzby $D=494$ KJ mol⁻¹.

Atomárny kyslík vzniká len energeticky náročnou iniciáciou (výboj, teplo). Preto sa zväčša stretávame s molekulovým kyslíkom.

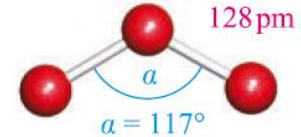
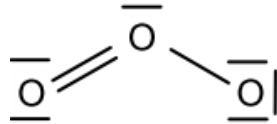
Redoxné vlastnosti dikyslíka

Molekulový kyslík je **silné oxidačné činidlo** aj vo **vodnom roztoku**, pričom výraznejšie sú jeho oxidačné vlastnosti v kyslom prostredí.

Vlastnosti ozónu

Ozón O_3 je tvorený zalomenými trojatómovými molekulami s dĺžkou väzby $l(O-O) = 127,8 \text{ pm}$ a uhlom $\alpha(O-O-O) = 116,8^\circ$.

Molekuly ozónu sú vďaka **zalomenej štruktúre**, ako aj prítomnosti voľného elektrónového páru na stredovom atóme kyslíka dosť polárne ($\mu = 0,49 \text{ D}$).

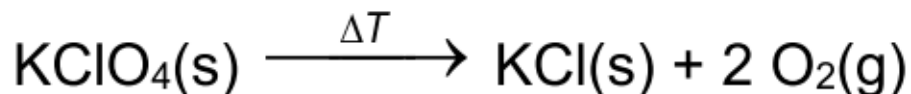
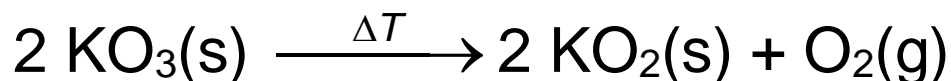
Ozón silnejším oxidačným činidlom ako molekulový kyslík.

Ozonidy ($\text{M}^{\text{I}}\text{O}_3$) sú menej početnou skupinou zlúčenín odvodenou, ale aj pripravenou reakciami ozónu s inými prvkami.

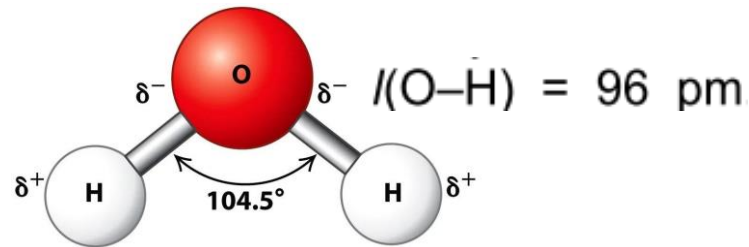
Laboratórna príprava dikyslíka

termický rozklad peroxidov, oxidov, ozonidov, dusičnanov, chlorečnanov, chloristanov, manganistanov, atd.

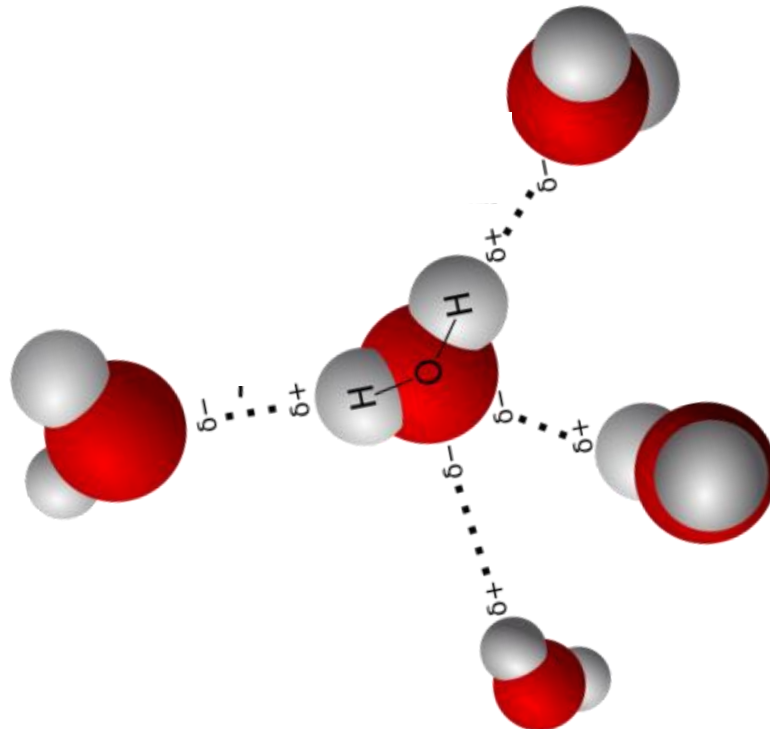

- Priemyselne sa dikyslík O_2 získava frakčnou destiláciou skvapalneného vzduchu.
- Ozón sa laboratórne aj priemyselne pripravuje pôsobením tichého elektrického výboja na kyslík v ozonizátoroch a využíva sa ako oxidovadlo pri dezinfekcii vody a vzduchu, a pri bielení

Zlúčeniny kyslíka s vodíkom - voda

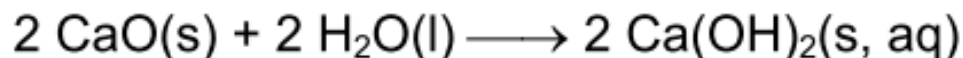
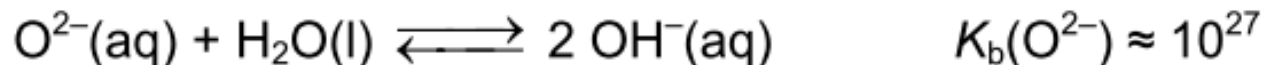
	H ₂ O	H ₂ S	H ₂ Se	H ₂ Te
Teplota topenia $t_t/^\circ\text{C}$	0	-85,6	-65,7	-51
Teplota varu $t_v/^\circ\text{C}$	100	-60,35	-41,4	-2

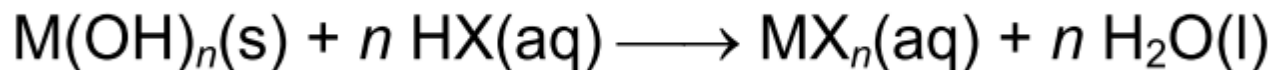

Zlúčeniny kyslíka s vodíkom - voda

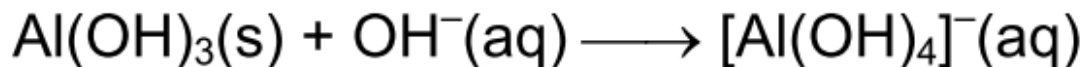
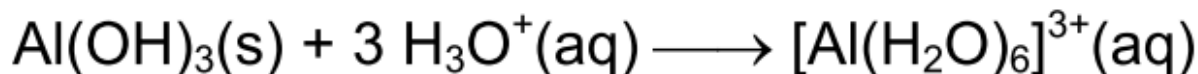
- Voda je **amfiprotná látka**, možno ju považovať teda aj za slabú zásadu aj za slabú kyselinu.
- Konjugované zásady k vode sú OH^- a O^{2-} , a sú to teda silné zásady.

- Od vody ako od formálne dvojsýtnej kyseliny odvodzujeme dva rady solí – **hydroxidy** a **oxidy**. Takmer všetky hydroxidy sú schopné reagovať s kyselinami vo vodných roztokoch za vzniku príslušných solí (neutralizácia).

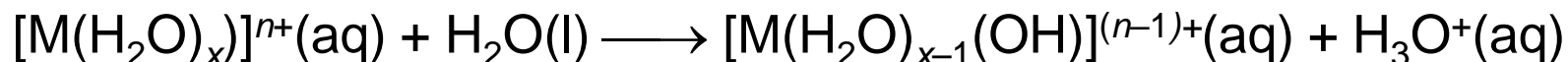

- Niektoré hydroxidy tejto skupiny vykazujú amfotérne vlastnosti – reagujú s vodnými roztokmi kyselín aj hydroxidov za vzniku rozpustných produktov.

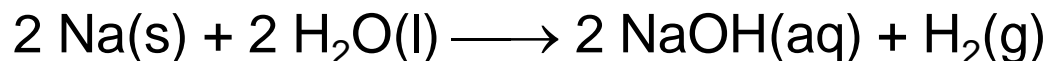

Zlúčeniny kyslíka s vodíkom - voda

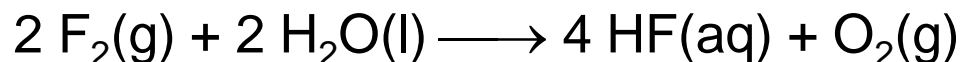
- Voda v komplexotvorných reakciách vystupuje ako **Lewisova zásada**, napr. v akvatovaných iónoch rôznych kovov $M^{n+}(aq)$ sú vlastne komplexné častice, napr. $[Be(H_2O)_4]^{2+}$, $[Mg(H_2O)_6]^{2+}$, $[Al(H_2O)_6]^{3+}$, $[Fe(H_2O)_6]^{2+}$, $[Ln(H_2O)_9]^{3+}$. Molekuly vody v koordinačnej sfére centrálnych atómov sú silnejšie kyseliny ako nekoordinované molekuly a preto väčšina akvatovaných iónov (výnimkou sú ióny alkalických kovov a kovov alkalických zemín) vo vode hydrolyzuje.

- Z hľadiska redoxných vlastností vody možno konštatovať, že atómy vodíka sú vo vode v maximálnom možnom pozitívnom oxidačnom čísle a preto sa môžu len redukovať. Atóm kyslíka v H_2O sú v najnižšom možnom ox. čísle $-II$, a preto sa môžu len oxidovať.
- H_2O má len veľmi slabé oxidačné vlastnosti, ktoré sa prejavujú vyredukovaním vodíka H_2 v prítomnosti len veľmi silných redukovadiel napr. alkalické kovy.

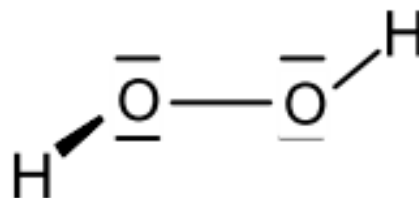
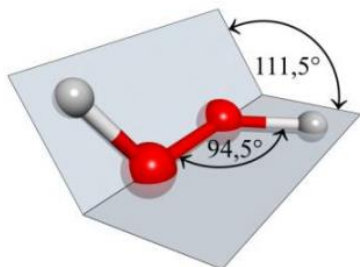
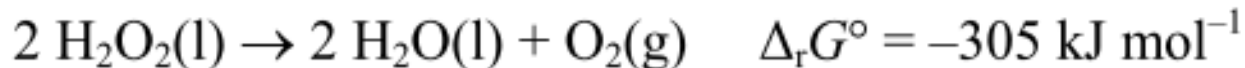

- Redukčné vlastnosti vody a vznik molekulového kyslíka O_2 sa prejavujú len v prítomnosti takého silného oxidovadla, akým je fluór F_2 .

Zlúčeniny kyslíka s vodíkom – peroxid vodíka

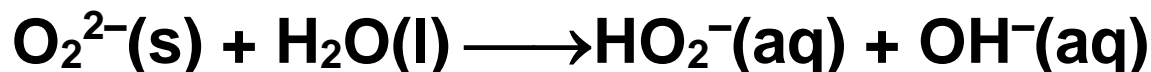
Peroxid vodíka H_2O_2 je predstaviteľom peroxozlúčenín, obsahujúcich väzbu O–O. Väzby O–O aj O–H sú jednoduché a molekula H_2O_2 má nerovinný tvar. H_2O_2 je termodynamicky nestály a aj pri izbovej teplote disproportionuje podľa reakcie:

Peroxid vodíka je slabou kyselinou a vo vodnom roztoku je len slabo ionizovaný.

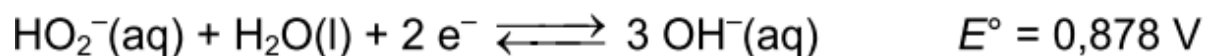
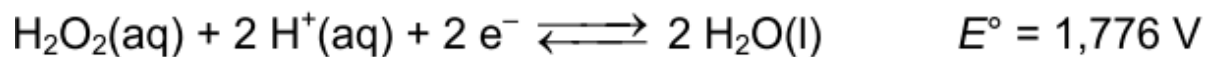

Podobne ako v prípade vody, aj tu možno počítať s dvoma radmi solí: **peroxydy** (obsahujúce anión O_2^{2-}) a **hydrogenperoxydy** (obsahujúce anión HO_2^-) vyskytujúce sa v prípade alkalických kovov a kovov alkalických zemín. Tieto peroxydy sú známe len v tuhom skupenstve a vo vode hydrolyzujú

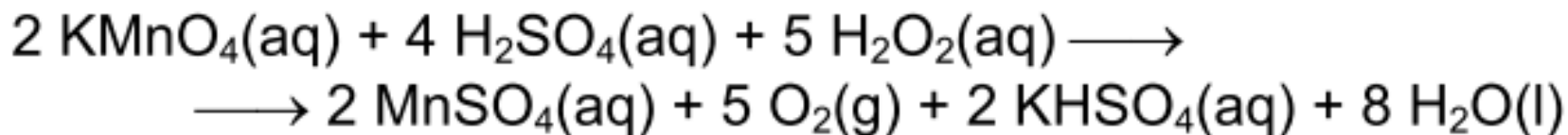
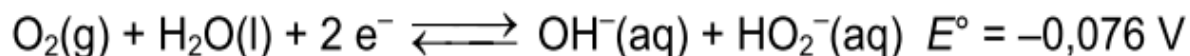
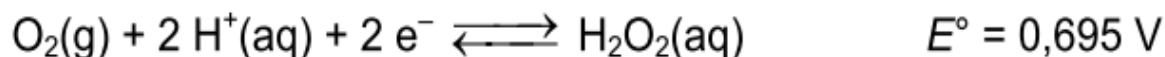
Pri redoxných vlastnostiach sa pozornosť sústreďuje najmä na **redoxné zmeny súvisiace s atómami kyslíka**, ktorým sa v súlade so zásadami určovania oxidačných čísel priraduje **priemerné oxidačné číslo atómu O⁻¹**, alebo **oxidačné číslo skupiny atómov (O₂)^{-II}**.

H₂O₂ ako oxidovadlo

- H₂O₂ pôsobí ako oxidovadlo nielen v kyslom, ale aj v zásaditom prostredí, pričom v kyslom prostredí je silnejším oxidovadlom.

H₂O₂ ako redukovadlo

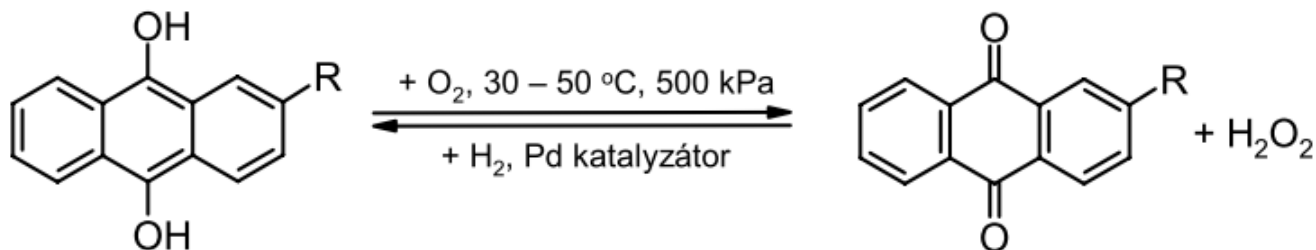

- Redukčné vlastnosti H₂O₂ sú v porovnaní s oxidačnými vlastnosťami oveľa menej výrazné

- Laboratórne sa peroxid vodíka dá získať vytesňovaním z peroxidov pôsobením silnejších kyselín.

- Priemyselne sa peroxid vodíka vyrába „antrachinónovým“ spôsobom, pri ktorom sa 2-alkyl-9,10-dihydroxyantracén oxiduje za vzniku 2-alkylantrachinónu a peroxidu vodíka (R = alkylová skupina, napr. C₂H₅).

Čistý peroxid je nebezpečný, pretože sa veľmi ľahko (katalytické pôsobenie nečistôt, práškových kovov, MnO₂, ale aj mnohých organických látok, napr. krvi, prípadne aj mechanický náraz) **rozkladá za výbuchu.**

Na spotrebu sa dodáva ako 30 % vodný roztok. Jeho 3 % vodný roztok sa používa na dezinfekciu pri ľahších poraneniach.

Zlúčeniny kyslíka s inými prvkami

Binárne a pseudobinárne zlúčeniny kyslíka s inými prvkami okrem fluóru sú

- **oxidy** (s kyslíkom v oxidačnom stave O^{-II})
- **peroxydy** (obsahujúce skupinu $(O_2)^{-II}$)
- **superoxydy** (obsahujú skupinu $(O_2)^{-I}$)
- **ozonidy** (obsahujúce skupinu $(O_3)^{-I}$)

Oxidy sú najpočetnejšou a najznámejšou skupinou, pretože ich tvoria (okrem fluóru a vzácnych plynov) prakticky všetky prvky. Podľa charakteru väzby kyslíka s iným prvkom ich možno rozdeliť na:

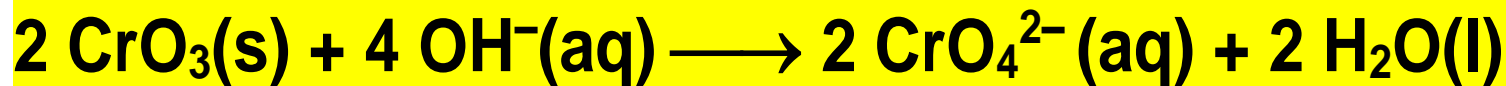
Oxidy

1. ***iónové oxidy***, obsahujúce prevažne iónovou väzbou viazané anióny O^{2-} a katióny alkalických kovov alebo kovov alkalických zemín.
2. ***Molekulové (kovalentné) oxidy***, ktoré tvorí väčšina nekovov (ClO_2 , SO_3 , CO , CO_2 , N_2O , SO_2 , P_4O_{10}) a niektoré prechodné kovy vo vyšších oxidačných stavoch (Mn_2O_7 , OsO_4).
3. ***Polymérne kovalentné oxidy***, ktoré tvorí väčšina prvkov zo strednej časti periodického systému, vrátane niektorých nekovov a polokovov (B_2O_3 , SiO_2 , GeO_2 , TeO_3). Štruktúra týchto oxidov je zložitá. Okrem oxidov s trojrozmernou (**3D**) periodickou atómovou štruktúrou poznáme oxidy s vrstevnatou (**2D**) štruktúrou (MgO , Al_2O_3) a oxidy s reťazcovou (**1D**) štruktúrou (HgO , SeO_2 , Sb_2O_3).

Kyselinotvorné oxidy

ku ktorým patrí väčšina (**nie všetky!**) molekulových oxidov a časť oxidov s polymérnou štruktúrou (oxidy nekovov, polokovov a prechodných kovov zo stredy prechodných radov a najmä vo vyšších oxidačných stavoch).

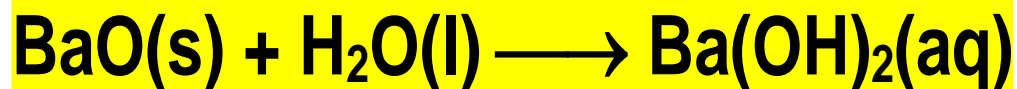
Kyselinotvorné oxidy reagujú s vodou za vzniku kyselín (hovorí sa, že sú *anhydridmi kyselín*) a v roztokoch hydroxidov reagujú za vzniku príslušných solí. Niektoré „anhydridy kyselín“ sú vo vode nerozpustné oxidy a reagujú len s roztokmi hydroxidov.

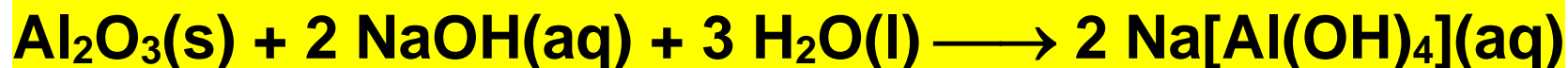
Hydroxidotvorné oxidy

Iónové oxidy a časť oxidov s nekonečnou atómovou štruktúrou (oxidy menej elektronegatívnych prvkov) reagujú s vodou za vzniku príslušných hydroxidov a s kyselinami dávajú príslušné soli (niektoré vo vode nerozpustné oxidy reagujú len v roztokoch kyselín).

Amfotérne oxidy

sú spravidla vo vode nerozpustné a reagujú tak v roztokoch kyselín, ako aj hydroxidov (sú to oxidy tých istých prvkov, ktoré tvoria amfotérne hydroxidy)

Acidobázické vlastnosti oxidov

hydroxidotvorné oxidy
hydroxidy sú silné zásady

hydroxidotvorné oxidy
hydroxidy sú slabé zásady

amfotérne oxidy

kyselinotvorné oxidy

H																	X ^V (X=N-As)	He
Li	Be											B	C	N	O	F	Ne	
Na	Mg	Cr ^{VI} M ^{VII} (M=Mn, Tc, Re)					M ^{II} (M=Fe-Cu)					Al	Si	P	S	Cl	Ar	
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr	
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe	
Cs	Ba	La	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At		
Fr	Ra	Ac															Tl ^I M(OH) ₂ (M=Ge, Sn, Pb)	
			Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb	Lu		
			Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No	Lr		

TeO₂ amfotérny
TeO₃ slabo kysl.
Sb₂O₃ amfotérny
Sb₂O₃ slabo kysl.

- Hydroxidy alkalických kovov a Tl^I sú vo vode dobre rozpustné, hydroxidy kovov alkalických zemín sú rozpustné menej.
- hydroxidy prechodných kovov, p kovov, Be a Mg sú nerozpustné

Väzbové vlastnosti chalkogénov

Snaha o doplnenie chýbajúcich elektrónov a dosiahnutie konfigurácie najbližšieho vyššieho vzácneho plynu je dominantnou vlastnosťou len kyslíka. **Ostatné prvky skupiny už vykazujú oveľa menšiu tendenciu k vzniku aniónu X^{2-} .** Pokles elektronegativity prvkov v skupine spôsobuje výraznejšiu tendenciu ku kovalentnejšiemu spôsobu väzby aj v oxidačnom čísle $-II$. Relatívne vysoké prvé ionizačné energie dovoľujú predpokladať, že pri kladných oxidačných číslach bude dominovať kovalentný charakter väzby.

$16S$
 $3s^2 3p^4$
 $-II, II,$
 IV, VI

$34Se$
 $4s^2 4p^4$
 $-II, II,$
 IV, VI

$52Te$
 $5s^2 5p^4$
 $-II, II,$
 IV, VI

$84Po$
 $6s^2 6p^4$
 II, IV

Síra, selén aj telúr už majú na poslednej vrstve n nielen čiastočne zaplnené np -orbitály a prázdne nd -orbitály, a preto **už dosahujú vyššiu väzbovosť** než kyslík. V zlúčeninách s elektronegatívnejšími prvkami (kyslíkom a halogénmi) sa dosahujú a stabilizujú aj **vyššie oxidačné čísla**.

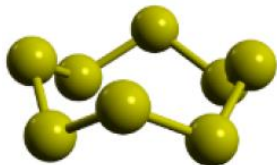
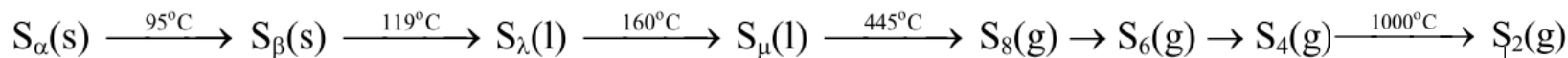
Stabilita jednotlivých oxidačných stavov prvkov je ukázkou uplatnenia sekundárnej periodicity na vlastnosti prvkov v ich zlúčeninách. **Pre S a Te je najstabilnejší oxidačný stav X^{VI}** (sírany aj telúry nevykazujú oxidačné vlastnosti), zlúčeniny Se^{VI} (napr. selenany a kyselina selénová) však vykazujú silné oxidačné vlastnosti.

Polónany ani iné zlúčeniny obsahujúce Po^{VI} neboli doteraz vôbec pripravené, čo je dôsledok *inertného elektrónového páru $6s^2$* .

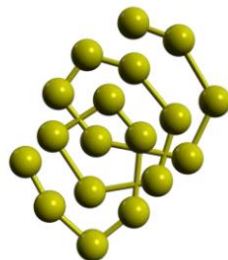
Pre zlúčeniny obsahujúce atómy X^{IV} možno uviesť, že kým oxid siričitý vykazuje najmä redukčné vlastnosti (S^{IV} sa oxiduje na S^{VI}), tak pri oxide seleničitom dominujú oxidačné vlastnosti (Se^{IV} sa redukuje na Se^0) a pri zlúčeninách telúru s Te^{IV} už neprevládajú ani oxidačné ani redukčné vlastnosti.

Látkové vlastnosti chalkogénov

Najbežnejšou modifikáciou síry je cyklo-oktasíra S_8 (v dvoch modifikáciách S_α a S_β), ktorá má cyklické „cik-cak“ usporiadanie atómov. V prírode sa skoro výlučne síra nachádza v tejto forme, ktorá je aj produktom skoro všetkých chemických reakcií. Pri zahrievaní vykazuje rôzne fázové premeny, pričom sa menia rôzne fyzikálne vlastnosti.

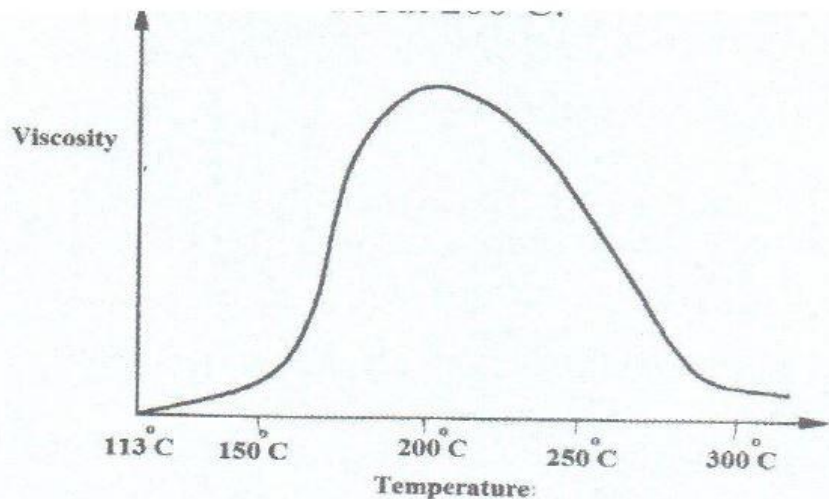
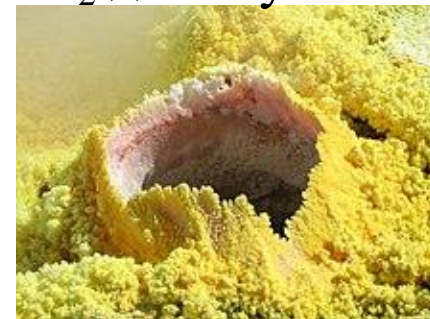
cyklo-oktasíra S_8

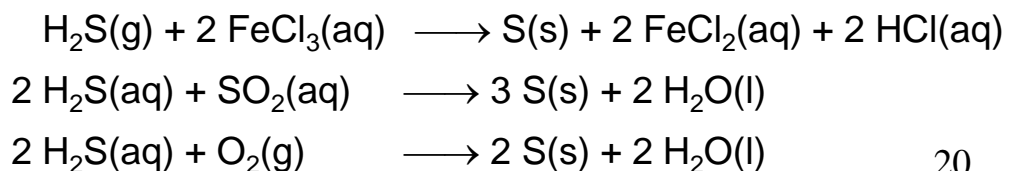
Polymérna kvapalná síra $S_\mu(l)$

Prudké ochladenie
↓

$S_2(s)$ Sírny kvet

Laboratórna aj priemyselná príprava: mierna (kontrolovaná) oxidácia sulfánu (Clausov proces)

Látkové vlastnosti chalkogénov

Polymérny Se

Amorfný Se

Kovový Te

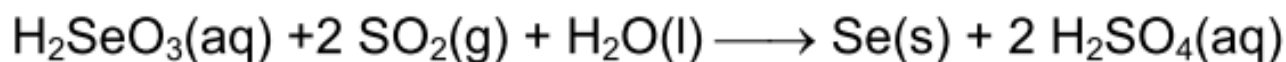
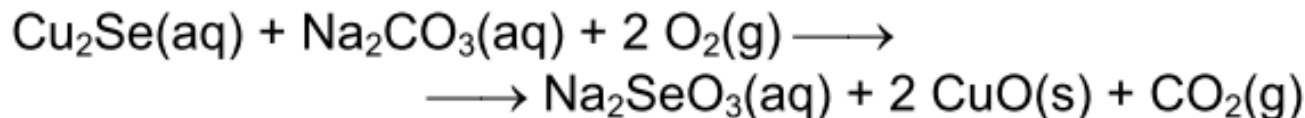
Amorfný Te

^{210}Po , α -žiarič
 $\tau_{1/2}=138$ dní

Kovové Po

- Selén aj telúr patria medzi zriedkavo sa vyskytujúce prvky. Väčšinou sprevádzajú síru v sulfidických rudách. Podstatná časť selénu sa využíva vo výrobe (čírení) skla, ako svetlocitlivý materiál v reprodukčnej technike (xerografia) a zlúčeniny selénu sú súčasťou výživových doplnkoch. Selén je možné vyrobiť z minerálu berzelianit (Cu_2Se) nasledovným súborom reakcií. Telúr možno vyrobiť podobne z teluridov alkalických kovov M_2Te .

Berzelianit, Cu_2Se

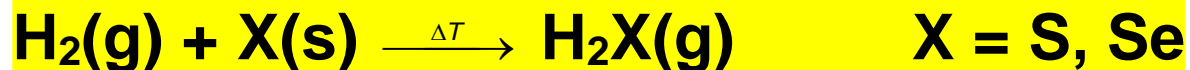

Zlúčeniny chalkogénov s vodíkom

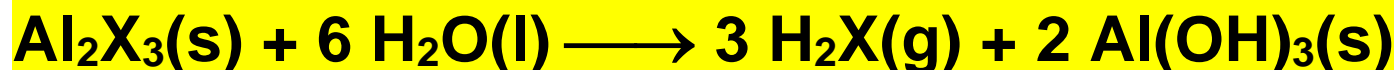
Chalkogenovodíky H_2X ($X = S, Se, Te$ a Po) označované tiež názvom **sulfán** H_2S , **selán** H_2Se , **telán** H_2Te a **polán** H_2Po sú binárne zlúčeniny chalkogénov s vodíkom. Ich vznik z prvkov je endotermický dej a s tým súvisí aj ich termická nestálosť. **Pevnosť väzby H–X** v týchto zlúčeninách s rastúcim protónovým číslom prvku **klesá podobne ako v prípade halogenovodíkov**. Najmenej stály H_2Po bol pripravený len pri nízkych teplotách v roztoku.

	H_2O	H_2S	H_2Se	H_2Te
$\Delta_f H^\circ(H_2X) / \text{kJ mol}^{-1}$	-241,8	-20,6	29,7	99,6
$\angle (H-X-H) / ^\circ$	104,5	92,1	91	90

Priamou syntézou z prvkov možno pripraviť len sulfán a selán.

Častejšie sa pripravujú pôsobením silnejších kyselín na príslušné chalkogenidy, prípadne hydrolyzou chalkogenidov citlivých na vodu (hlinitých, horečnatých a pod).

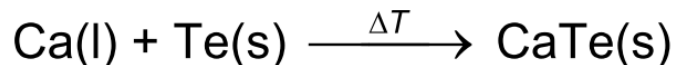
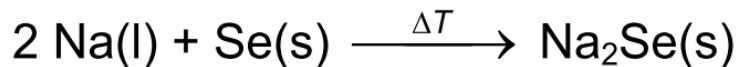
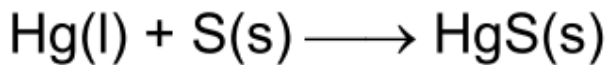
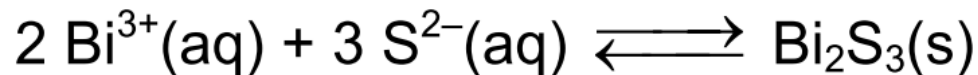
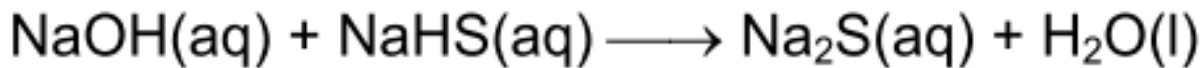

Zlúčeniny chalkogénov s vodíkom, chalkogenidy

Vodné roztoky H_2X vykazujú slabo kyslý charakter a nazývajú sa *kyselina sírovodíková*, *kyselina selenovodíková* a *kyselina telúrovodíková*. Ich **kyslosť v uvedenom poradí rastie**, čo je v súlade s poklesom energie odštiepenia H^+ z molekúl .

Keďže vystupujú ako dvojsýtne kyseliny odvádzajú sa od nich dva rady „solí“, **hydrogenchalkogenidy** obsahujúce anióny $(HX)^-$ a **chalkogenidy** obsahujúce anióny X^{2-} .

Rozpusťné sulfidy

H																	He	
Li	Be											B	C	N	O	F	Ne	
Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar	
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr	
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe	
Cs	Ba	La	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn	
Fr	Ra	Ac	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Cn	Nh	Fl	Mc	Lv	Ts	Og	
			Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb	Lu		
			Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No	Lr		

Tavením sulfidov alkalických kovov so sírou, alebo zahrievaním roztokov sulfidov alkalických kovov so sírou vznikajú *polysulfidy*, ktoré majú zloženie M_2S_n , kde n nadobúda hodnoty 2 až 5 prípadne aj vyššie (prejavuje sa tu schopnosť síry reťaziť sa). Z polysulfidov ťažkých kovov je významný *disulfid železnatý* FeS_2 (minerál *pyrit*), z ktorého sa vyrábal oxid siričitý a následne kyselina sírová.

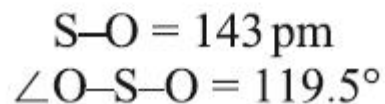
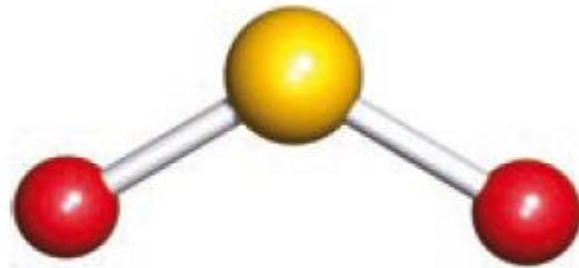
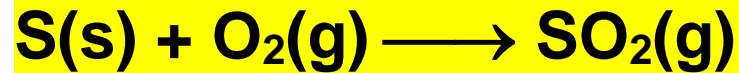
Pyrit, FeS_2
„mačacie zlato“

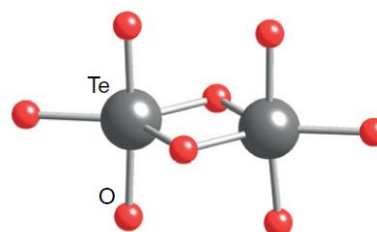
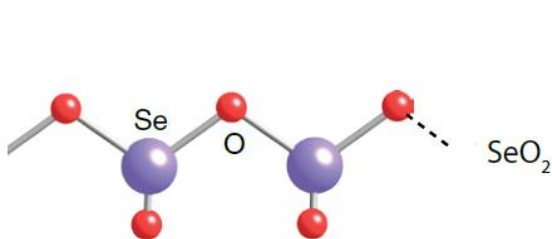
Oxozlúčeniny chalkogénov, oxokyseliny chalkogénov a ich soli

Oxid siričitý je základnou surovinou výroby ostatných kyslíkatých zlúčenín síry a vyrába sa buď spaľovaním síry, alebo pražením sulfidov, príp. disulfidov v prúde kyslíka.

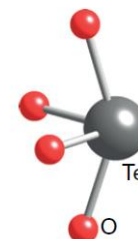

Oxozlúčeniny chalkogénov, oxokyseliny chalkogénov a ich soli

- Oxid seleničitý** a **teluričitý** SeO_2 a TeO_2 možno pripraviť priamou syntézou z príslušných prvkov, alebo termickou dehydratáciou kyselín. Sú to tuhé látky, ktoré sa vyskytujú vo viacerých kryštalografických modifikáciách.

$(\text{TeO}_4)_2$ in $\beta\text{-TeO}_2$

TeO_4 in $\alpha\text{-TeO}_2$

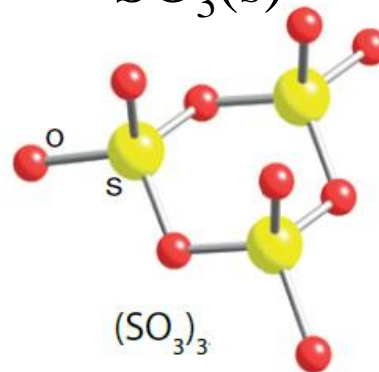
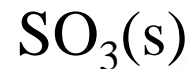
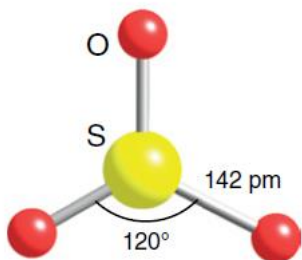
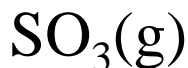
- SeO_2 je termodynamicky menej stály ako SO_2 a TeO_2 , čo sa prejavuje tým, že **vykazuje výraznejšie oxidačné vlastnosti**

Oxid sírový SO_3 ($t_t=16.9^\circ\text{C}$; $t_v=45^\circ\text{C}$) má v plynnom stave molekulovú štruktúru a tvarom molekuly je rovnostranný trojuholník s atómom síry v strede. V tuhom stave je SO_3 známy vo viacerých štruktúrnych modifikáciách.

Ako katalyzátor sa v súčasnosti používa **oxid vanadičný**.

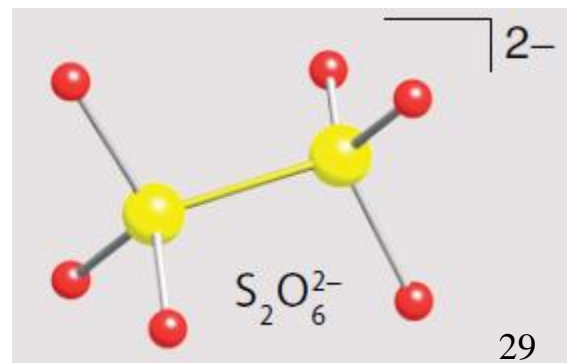
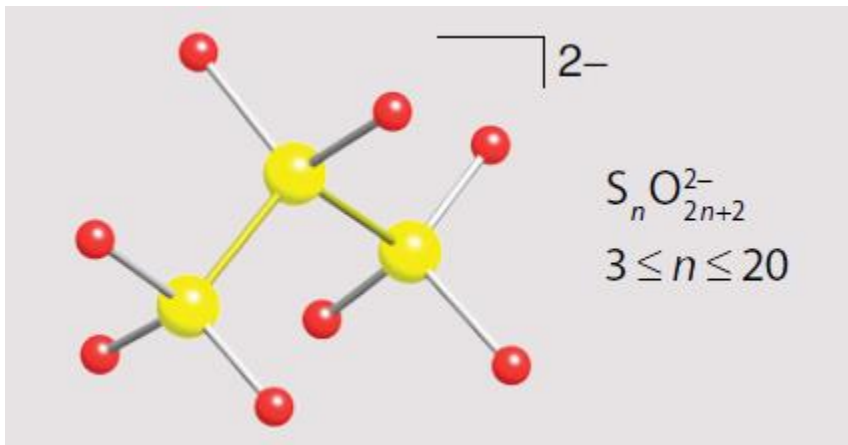
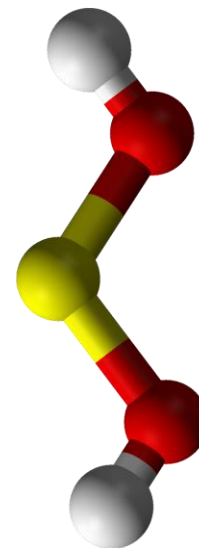
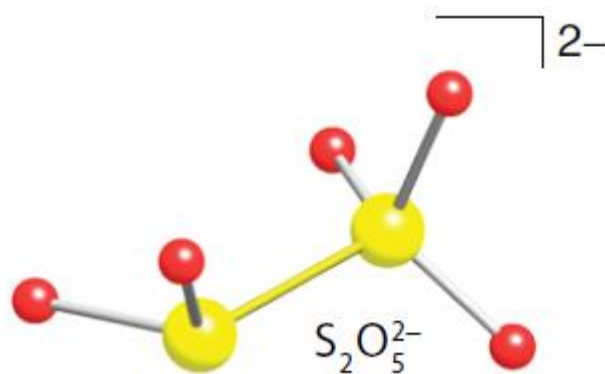
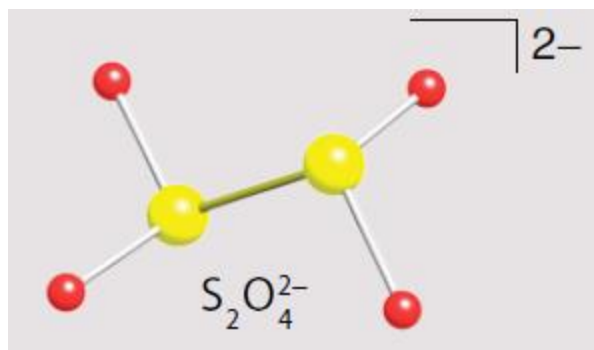
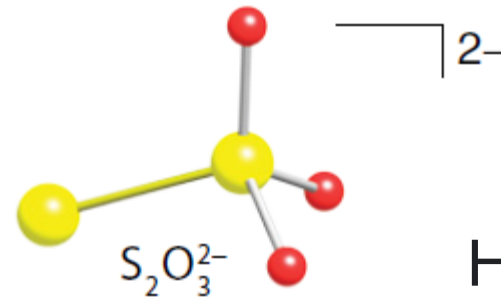
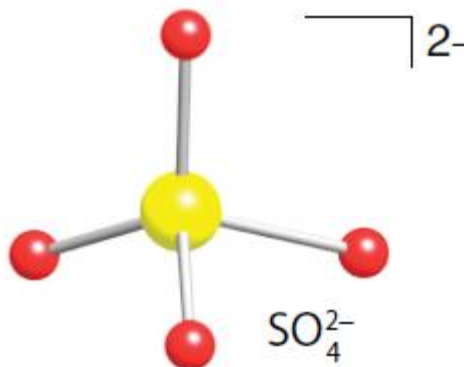
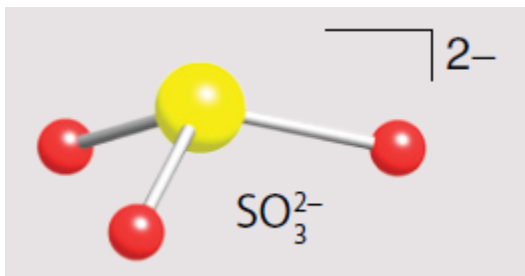
Oxid sírový reakciou s vodou poskytuje kyselinu sírovú (je jej anhydridom) ale tento dej je sprevádzaný vznikom „hmly“ SO_3 a H_2O a preto sa namiesto vody používa na sorpciu kyselina sírová za tvorby „ólea“ (najmä $\text{H}_2\text{S}_2\text{O}_7$), ktoré sa potom riedi vodou na H_2SO_4 na požadovanú koncentráciu.

Z **oxokyselín chalkogénov** najrozsiahlejšiu skupinu tvoria oxokyseliny síry. Ich prehľad je uvedený v tab. 14.3. Konkrétne sa budeme venovať len najdôležitejším z nich.

Prehľad oxokyselín síry

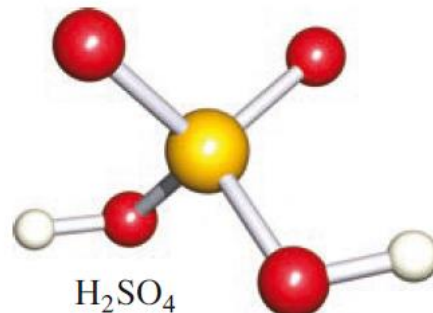
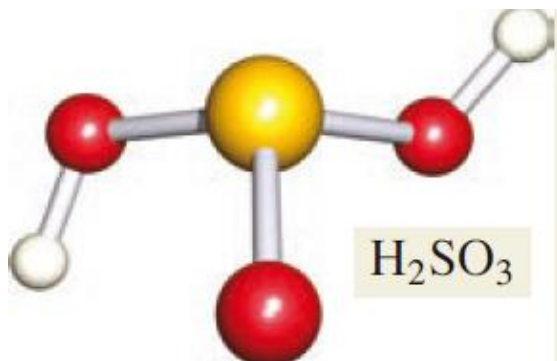
Vzorec	Kyselina	Anióny solí
H_2SO_2	sulfoxylová	
H_2SO_3	siričitá	HSO_3^- , SO_3^{2-}
H_2SO_4	sírová	HSO_4^- , SO_4^{2-}
H_2SO_5	peroxosírová	HSO_5^{2-}
$\text{H}_2\text{S}_2\text{O}_2$	tiosiričitá	$\text{S}_2\text{O}_2^{2-}$
$\text{H}_2\text{S}_2\text{O}_3$	tiosírová	$\text{S}_2\text{O}_3^{2-}$
$\text{H}_2\text{S}_2\text{O}_4$	ditioničitá	$\text{S}_2\text{O}_4^{2-}$
$\text{H}_2\text{S}_2\text{O}_5$	disiričitá	$\text{S}_2\text{O}_5^{2-}$
$\text{H}_2\text{S}_2\text{O}_7$	disírová	$\text{S}_2\text{O}_7^{2-}$
$\text{H}_2\text{S}_2\text{O}_8$	peroxodisírová	$\text{S}_2\text{O}_8^{2-}$
$\text{H}_2\text{S}_3\text{O}_{10}$	trisírová	$\text{S}_3\text{O}_{10}^{2-}$
$\text{H}_2\text{S}_4\text{O}_{13}$	tetrasírová	$\text{S}_4\text{O}_{13}^{2-}$
$\text{H}_2\text{S}_2\text{O}_6$	ditiónová	$\text{S}_2\text{O}_6^{2-}$
$\text{H}_2\text{S}_3\text{O}_6$	tritiónová	$\text{S}_3\text{O}_6^{2-}$
$\text{H}_2\text{S}_4\text{O}_6$	tetratiónová	$\text{S}_4\text{O}_6^{2-}$
$\text{H}_2\text{S}_5\text{O}_6$	pentatiónová	$\text{S}_5\text{O}_6^{2-}$
$\text{H}_2\text{S}_6\text{O}_6$	hexatiónová	$\text{S}_6\text{O}_6^{2-}$

Kyselina siričitá

H_2SO_3 je označenie pre vodný roztok SO_2 vo vode, v ktorom sa SO_2 nachádza najmä v hydratovanej forme $\text{SO}_2 \cdot \text{H}_2\text{O}$.

Tento roztok sa správa ako slabá dvojsýtna kyselina a tvorí dva rady solí **hydrogensiričitany** HSO_3^- a **siričitany** SO_3^{2-} . Zo siričitanov sú rozpustné len soli alkalických kovov a ich roztoky sú v dôsledku hydrolyzy zásadité.

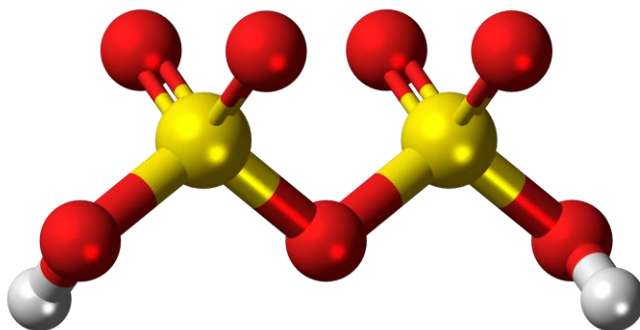
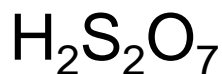

Kyselina sírová

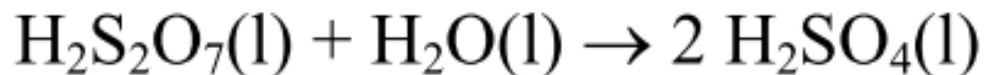
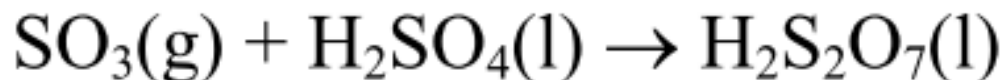
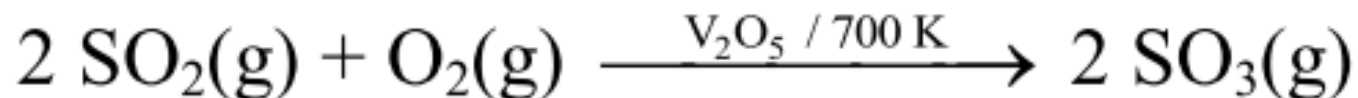
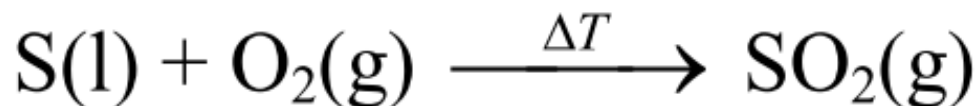
H_2SO_4 je silná anorganická kyselina, ktorá v koncentrovanom stave (96 – 98%) má aj výrazné oxidačné vlastnosti (oxiduje aj ušľachtilý kov akým je meď alebo striebro, pričom sa redukuje na oxid siričitý).

Nasycovaním kyseliny sírovej oxidom sírovým sa získava **óleum**. Pri mólovom pomere H_2SO_4 a SO_3 1 : 1 dominuje v sústave **kyselina disírová** $\text{H}_2\text{S}_2\text{O}_7$, pri vyššom obsahu SO_3 vznikajú aj **kyselina trisírová** $\text{H}_2\text{S}_3\text{O}_{10}$, príp. **kyselina tetrasírová** $\text{H}_2\text{S}_4\text{O}_{13}$. Všetky tieto kyseliny sú extrémne citlivé na stopy vlhkosti, pričom ich reakciou s vodou vzniká kyselina sírová.

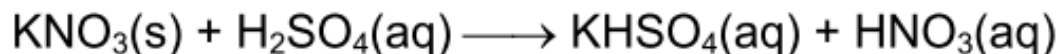
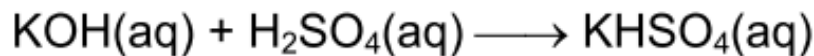
Kyselina sírová – priemyselná výroba

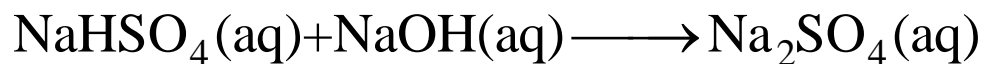
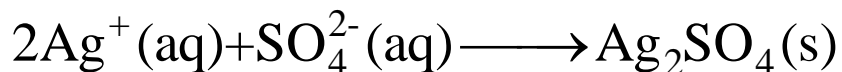
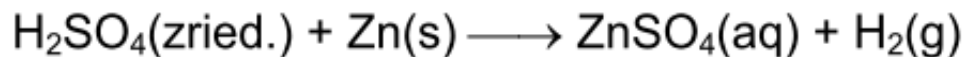

Sírany

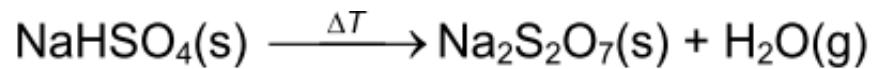
Kyselina sírová tvorí dva rady solí: hydrogensírany s aniónom HSO_4^- a sírany s aniónom SO_4^{2-} . Hydrogensírany sú známe s alkalickými kovmi a sú vo vode dobré rozpustné. Hydrogensírany sa pripravujú neutralizačnou reakciou kyseliny sírovej s hydroxidmi, vytesňovaním slabšej, alebo prchavejšej kyseliny kyselinou sírovou.

Sírany sa pripravujú napríklad reakciou neušľachtilých kovov s kyselinou sírovou, zrážaním, alebo reakciou hydrogensíranov s hydroxidmi alkalických kovov.

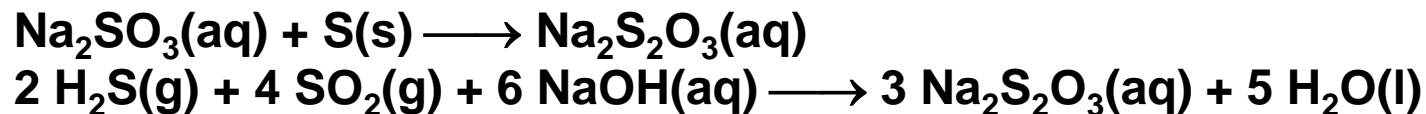

Disírany pripravujeme zahrievaním tuhých hydrogensíranov.

Tiosířany

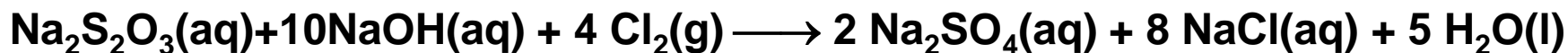
Tiosířan sodný, $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3$, je základnou zložkou ustaľovača v čiernobielej fotografii, pretože reaguje s halogenidmi striebra za vzniku bis(tiosulfáto)striebornanu trisodného

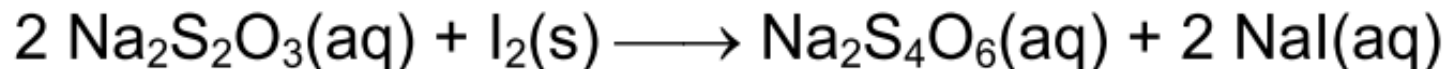
Tiosířan(2-) vystupuje aj ako Lewisová zásada, teda ako ligand koordinujúci centrálné atómy cez atóm síry

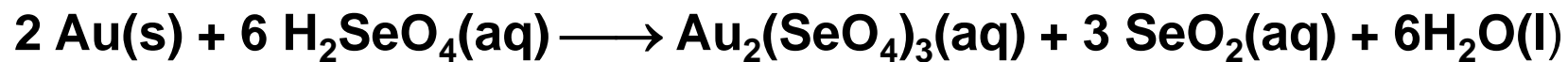
Tiosířan sodný je aj súčasťou alkalického roztoku používaného na likvidáciu chlóru v laboratórnych podmienkach („antichlór“).

Oxidáciou tiosířanu sodného slabým oxidovadlom jódom I_2 vzniká tetrathionan sodný $\text{Na}_2\text{S}_4\text{O}_6$.

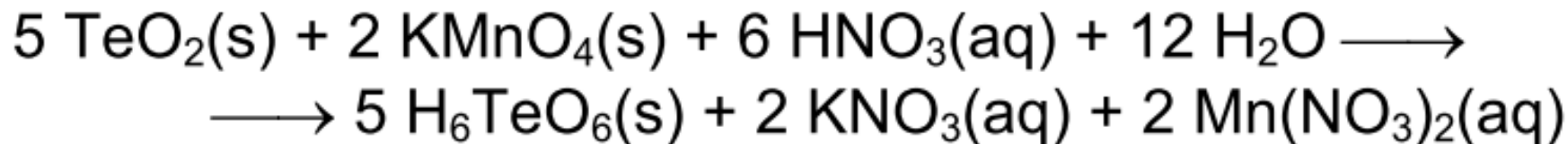
Kyselina selénová H_2SeO_4 je podobne ako kyselina sírová silná anorganická kyselina (vykazuje podobné hodnoty konštánt kyslosti ako kyselina sírová). Je taktiež silné oxidovadlo. Oxidačné vlastnosti sú v prípade selénanových zlúčenín také výrazné, že **kyselina selénová oxiduje aj ušľachtilé kovy, napr. zlato**

Kyselina selénová sa pripravuje oxidáciou vhodných reaktantov silnými oxidovadlami, napr. oxidáciou kyseliny seleničitej pomocou H_2O_2 , KMnO_4 alebo HClO_3 , prípadne oxidáciou selénu chlóróm alebo brómóm

Kyseliny hexahydrogentelúrová H_6TeO_6 je veľmi slabá kyselina, čím sa výrazne odlišuje od kyselín sírovej a selénovej, ale má tiež oxidačné účinky. Pripravujeme ju podobne ako kyselinu selénovú oxidáciou TeO_2 .

Prvky 15. skupiny (Pentely)

Do 15. skupiny patria prvky **dusík**, **fosfor**, **arzén**, **antimón** a **bizmut**.

Dusík a fosfor sú prvky nekovové, arzén a antimón sú polokovy a bizmut je kov. Dusík je pri bežných podmienkach plyn, ostatné prvky sú tuhé látky. Dusík a fosfor radíme medzi nekovy, arzén a antimón medzi polokovy a bizmut je kov.

$N_2(l)$

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.
1.	H																	He
2.	Li	Be											B	C	N	O	F	Ne
3.	Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar
4.	K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
5.	Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
6.	Cs	Ba	La – Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn
7.	Fr	Ra	Ac – Lr	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Cn	Nh	Fl	Mc	Lv	Ts	Og
La – Lu			La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb	Lu	
Ac – Lr			Ac	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No	Lr	

Biely

červený

fialový

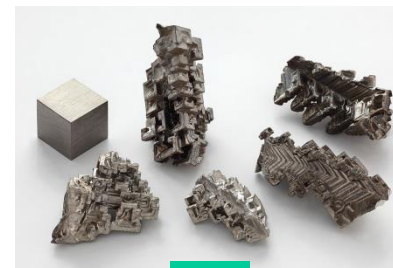
čierny P

As

Sb

Bi

Vlastnosti atómov prvkov 15. skupiny

Vlastnosť	${}_{7}\text{N}$	${}_{15}\text{P}$	${}_{33}\text{As}$	${}_{51}\text{Sb}$	${}_{83}\text{Bi}$
Elektrónová konfigurácia	$[\text{He}] 2s^2 2p^3$	$[\text{Ne}] 3s^2 3p^3$	$[\text{Ar}] 3d^{10} 4s^2 4p^3$	$[\text{Kr}] 4d^{10} 5s^2 5p^3$	$[\text{Xe}] 4f^{14} 5d^{10} 6s^2 6p^3$
Ionizačná energia, I_1/eV	14,5	10,5	9,81	8,64	7,28
Elektrónová afinita, A_1/eV	0,1	-0,7	-0,81	-1,07	-0,95
Elektronegativita, χ_{P}	3,0	2,1	2,0	1,9	1,9
Atómový polomer, r_a/pm	48,8	91,9	139	159	170
Iónový polomer, $r_i(\text{X}^{3-})/\text{pm}$	146	212	222		
Oxidačné čísla	-III, -II, -I, I, II, III, IV, V	-III, I, III, IV, V	-III, III, V	-III, III, V	-III, III,

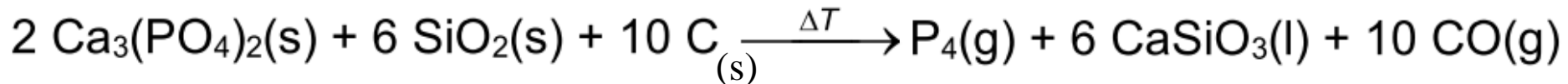
- Atómy týchto prvkov majú všeobecnú konfiguráciu valenčnej vrstvy ns^2np^3 . Elektrónová konfigurácia určuje minimálne a maximálne ox číslo **-III až +V**.
- Najelektronegatívnejší atóm N prejavuje stabilitu v ox čísle -III, ostatné prvky sú stabilnejšie najmä v kladných oxidačných číslach
- Vysoké hodnoty I a A naznačujú, že prvky sa budú vyskytovať v iónovej forme len výnimočne, napr N^{3-} a P^{3-} anióny len v iónových nitridoch či fosfidoch alkalických kovov (Li_3N , Li_3P)
- Efekt *inertného elektrónového páru* ns^2 sa pozoruje pri ťažších prvkoch Sb a Bi
- Sekundárna periodicitá: N^{V} a As^{V} vykazujú oxidačné vlastnosti, P^{V} a Sb^{V} sú redoxne stále
- Vysoká elektronegativita dusíka spôsobuje výskyt vodíkovej väzby v zlúčeninách dusíka (napr NH_3)

Látkové vlastnosti prvkov 15. skupiny

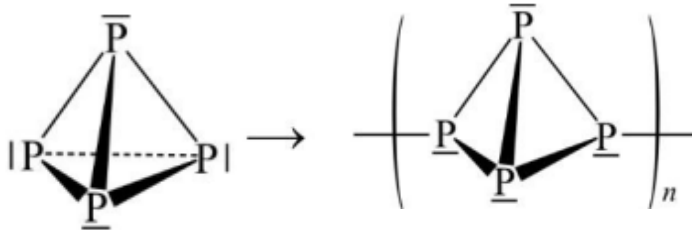
Dusík ako jednoduchá látka sa vyskytuje v podobe dvojatómových molekúl N_2 , a to vo všetkých skupenstvách. Za normálnych podmienok je to bezfarebný, málo reaktívny a vo vode čiastočne rozpustný plyn. Teplota varu N_2 je $-195,8^\circ C$. Dusík sa priemyselne vyrába skvapalnením vzduchu a následnou destiláciou.

Fosfor je polymorfná tuhá látka, ktorej najznámejšie alotropické modifikácie sú biely fosfor, červený fosfor a čierny fosfor. **Biely fosfor** vzniká kondenzáciou pár fosforu, ktoré obsahujú tetraedrické molekuly P_4 , v ktorých sú väzbové uhly $\alpha(P-P-P) = 60^\circ$ (pri vyššej teplote jestvujú aj molekuly P_2). Priemyselne sa biely fosfor vyrába z fosforečnanu vápenatého

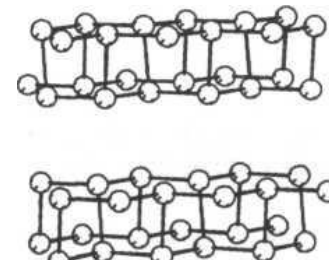

Červený fosfor vzniká zohrievaním bieleho fosforu v inertnej atmosfére a proces premeny je katalyzovaný niektorými prímiesami (I_2 , S). **Čierny fosfor** možno pripraviť zohrievaním bieleho fosforu pri vysokom tlaku (1200 MPa), alebo dlhodobým zohrievaním za prítomnosti katalyzátora.

biely fosfor

červený fosfor

čierny fosfor

Arzén, antimón a bizmut sa tiež vyskytujú vo viacerých alotropických modifikáciách. Vo všetkých troch je najstálejšia **α -forma** (kovová forma pre Sb a Bi). V prípade arzénu a antimónu sú známe aj nekovové modifikácie, ktoré majú rovnakú štruktúru ako **P_4** .

„kovový“ As
(α -forma)

žltý As

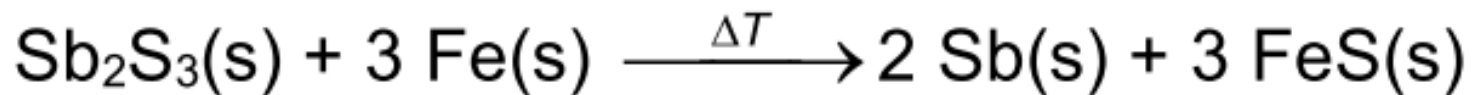
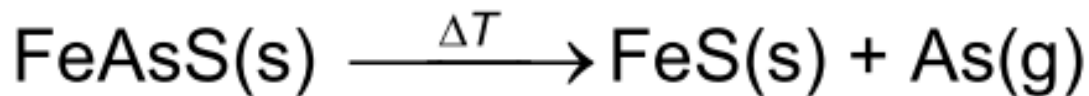

Sb

Bi

Arzén sa získava z *arzenopyritu* zahrievaním bez prístupu vzduchu a kondenzáciou sublimujúceho arzénu. Antimón možno pripraviť redukciou Sb_2S_3 (minerál *stibonit*) so železom. Bizmut sa získava z rúd podobne ako antimón.

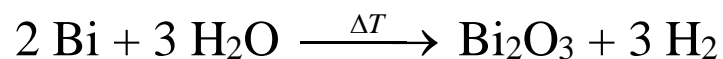
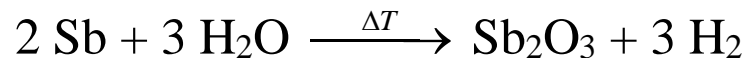
- N_2 je veľmi málo reaktívny.
- P_4 je veľmi reaktívny, na vzduchu horí.
- Pri zvýšenej teplote reagujú fosfor, arzén a antimón priamo s halogénmi, kyslíkom a sírou za vzniku binárnych zlúčenín.

PX_3 (X=F, Cl, Br, I), PX_5 (X=F, Cl, Br)
 AsX_3 (X=F, Cl, Br, I), AsF_5 , (X=F, Cl)
 SbX_3 (X=F, Cl, Br, I), SbX_5 , (X=F, Cl)
 BiX_3 (X=F, Cl, Br, I), BiF_5 (nestály)

$P_4O_6^a$, P_4O_{10}
 As_4O_6 , $As_2O_3^b$, As_4O_{10} , As_2O_5 ,
 Sb_4O_6 , Sb_2O_3 , Sb_2O_5 ,
 Bi_2O_3

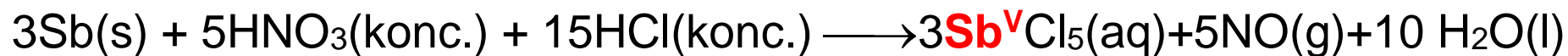
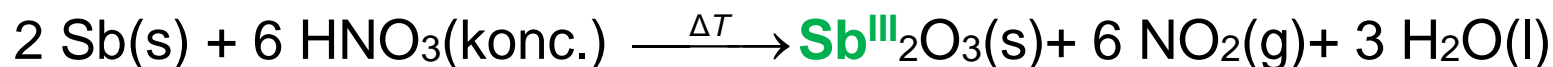
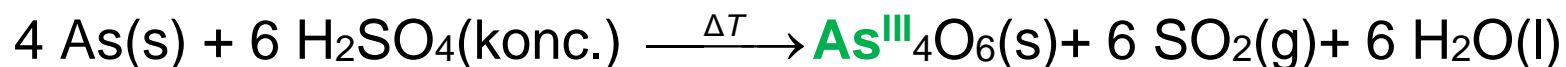
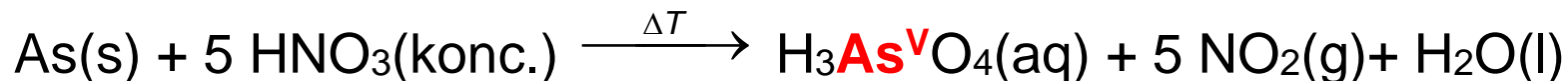
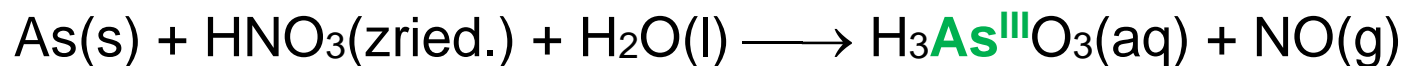
^amolekulové oxidy, ^bpolymérne kovalentné oxidy

Uvedené prvky reagujú priamo aj s neušľachtilými kovmi a preberajú na seba funkciu aniónu, napr. Na_3P , Na_3As , Na_3Sb . Antimón a bizmut reagujú aj s vodnou parou za vývoja vodíka:

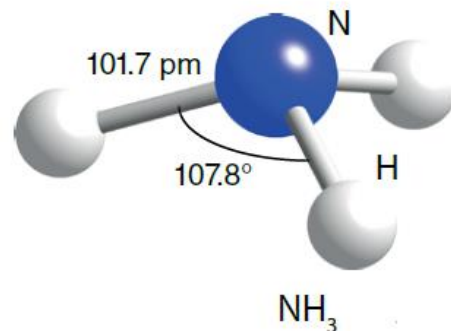
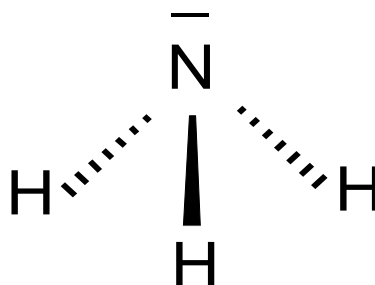
- Stabilitu oxidačných čísiel spôsobenú *efektom inertného elektrónového* páru možno dokumentovať na reakciách arzénu, antimónu a bizmutu so silnými oxidujúcimi kyselinami.

Zlúčeniny prvkov 15. skupiny s vodíkom

Amoniak, amidy, imidy a nitridy

Amoniak NH_3 je molekulový hydrid dusíka, ktorý sa vo všetkých skupenských stavoch skladá z molekúl NH_3 ($t_f = -77.7^\circ\text{C}$; $t_v = -33.3^\circ\text{C}$). Za normálnych podmienok je to **plyn**. Atómy vodíka sú s atómom dusíka viazané jednoduchou kovalentnou polárnou väzbou s dĺžkou $l(\text{N-H}) = 101,4$ pm. Molekula NH_3 má tvar trojbokej pyramídy a v plynnom stave väzbový uhol $\alpha(\text{H-N-H}) = 107,3^\circ$.

Elektrónový štruktúrny vzorec molekuly amoniaku

Amoniak správa ako **Lewisová zásada** a môže tvoriť **donorovo-akceptorovú** alebo **vodíkovú väzbu**. Molekula amoniaku je vzhľadom na svoj tvar polárna, má dipólový moment $\mu = 1,46$ D. Teplota varu amoniaku $t_v = -33,4$ °C a teplota topenia $t_t = -77,7$ °C sú vzhľadom na malú molekulovú hmotnosť nezvyčajne vysoké, čo je spôsobené tvorbou vodíkových väzieb.

Vodný roztok amoniaku $\text{NH}_3(\text{aq})$ sa nazýva čpavok a predáva sa ako obchodný preparát v zložení $w = 0,26$. Amoniak sa vo vode ionizuje a správa sa ako slabá zásada

V dôsledku zásaditých vlastností amoniak s kyselinami vytvára **amónne soli**.

Chlorid amónny (salmiak) NH_4Cl tvorí bezfarebné, ľahko sublimujúce kryštály. Používa sa na odmasťovanie kovov pri ich spájaní a ako elektrolyt v suchých článkoch.

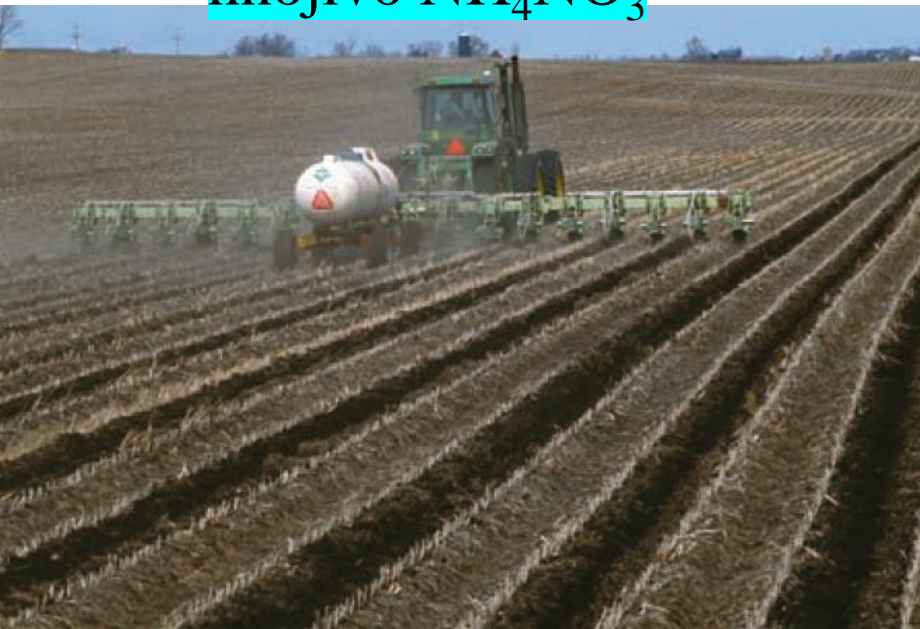
Dusičnan amónny NH_4NO_3 je hygroskopická kryštalická látka, ktorá sa státim speká – vytvára väčšie kusy. Používa sa na výrobu N_2O , výbušnín a je súčasťou priemyselných hnojív.

Amoniak možno formálne považovať aj za kyselinu, od ktorej odvodzujeme **amidy** (NH_2^-), **imidy** (NH^{2-}) a **nitridy** (N^{3-}).

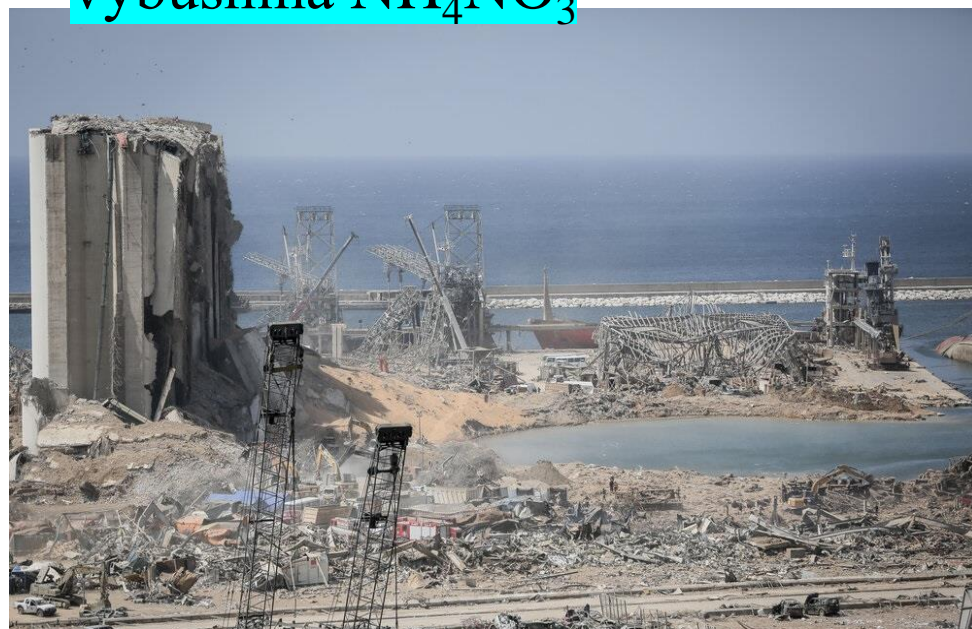

- $\text{CO}(\text{NH}_2)_2$
- NH_4NO_3
- $(\text{NH}_4)_2\text{HPO}_4$
- $(\text{NH}_4)_2\text{SO}_4$

hnojivo NH_4NO_3

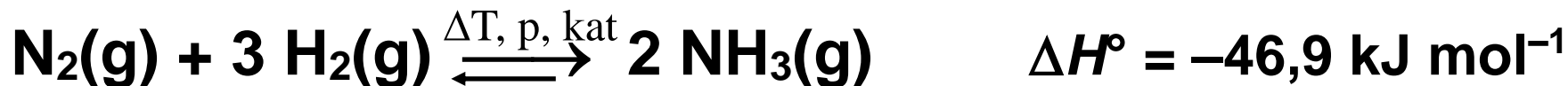

výbušnina NH_4NO_3

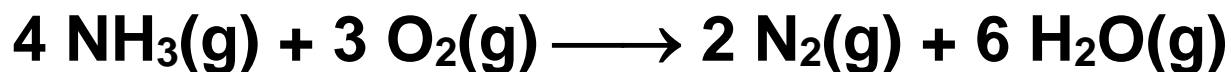

Bejrút, August 2020

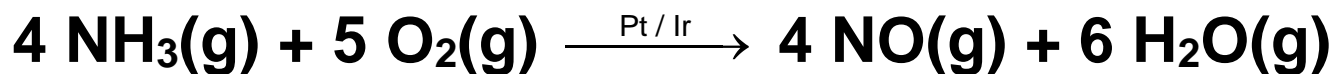
Plynný amoniak je bezfarebný plyn s charakteristickým zápachom. Priemyselne sa vyrába priamou syntézou prvkov Haberovou-Boschovou syntézou, v ktorej sa ako katalyzátor používa **kovové železo dopované oxidom hlinitým**. Táto reakcia je termodynamicky výhodná, $\Delta_f G^\circ = -16,5 \text{ kJ mol}^{-1}$.

Pri zvýšenej teplote a najmä v prítomnosti katalyzátora (napr. W) sa amoniak rozkladá na N_2 a H_2 . Zapálený amoniak bez prítomnosti katalyzátora horí za vzniku dusíka

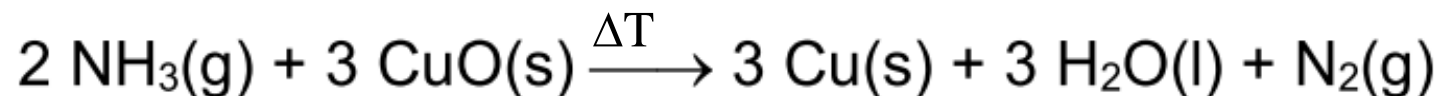
ale v prítomnosti katalyzátorov, napr. zliatiny platiny s irídiom vzniká oxid dusnatý NO. Je to základná reakcia pri výrobe kyseliny dusičnej.

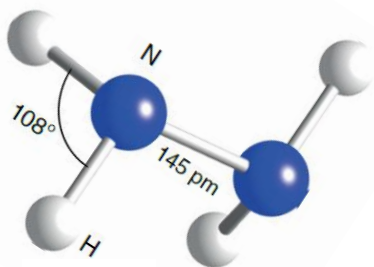

Amoniak má aj **redukčné vlastnosti**, s halogénmi reaguje aj pri izbovej teplote

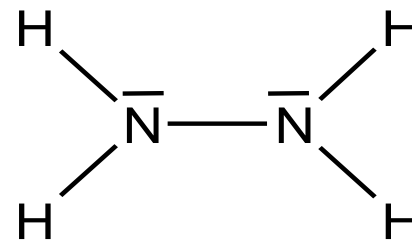

Pri zvýšenej teplote amoniak redukuje ušľachtilé kovy z ich oxidov

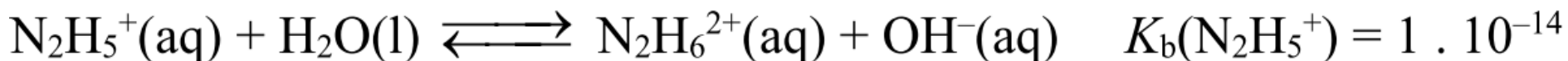
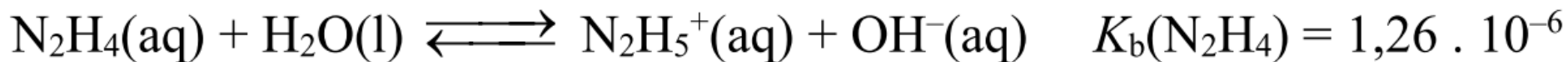
Hydrazín

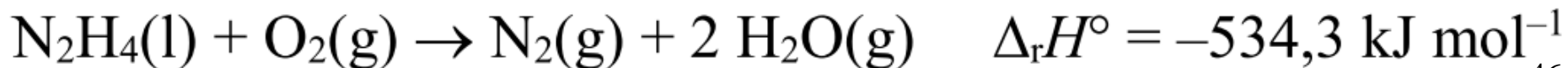
N_2H_4 možno považovať za produkt substitúcie atómu vodíka v amoniaku aminoskupinou $-\text{NH}_2$. Je to molekulový hydrid, ktorý sa vo všetkých skupenských stavoch skladá z molekúl N_2H_4 . Hydrazín je bezfarebná, polárna, na vzduchu dymiaca kvapalina ($t_t = 1,4 \text{ }^\circ\text{C}$, $t_v = 113,5 \text{ }^\circ\text{C}$). S vodou sa mieša v každom pomere. Hydrazín sa pripravuje oxidáciou amoniaku chlórnanom alkalického kovu vo vodnom roztoku.

- Vystupuje ako dvojsýtna slabá zásada a preto tvorí dva rady solí: **solí hydrazínia (1+)** $\text{N}_2\text{H}_5^+\text{X}^-$ a **solí hydrazínia (2+)** $\text{N}_2\text{H}_6^{2+}(\text{X})^{2-}$, napr. $(\text{N}_2\text{H}_5)\text{HSO}_4$, $(\text{N}_2\text{H}_5)(\text{H}_2\text{PO}_4)$ a iné.

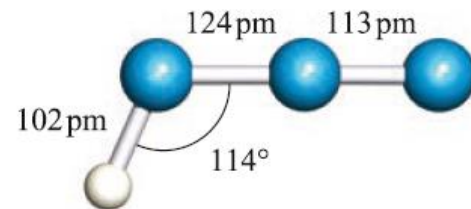
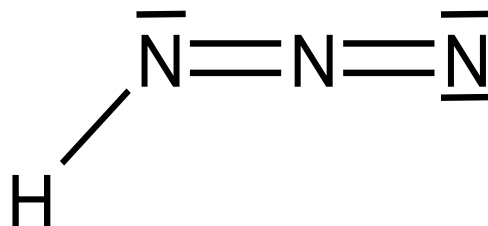

- Hydrazín je silné redukčné činidlo, reaguje s dikyslíkom (reakcia horenia):

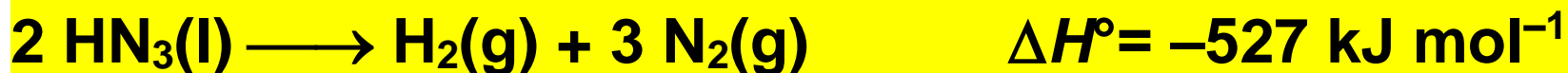
Azoimid, azidy

Azoimid (kyselina azidovodíková) HN_3 je bezfarebná, extrémne jedovatá a explozívna kvapalina ($t_f = -80\text{ }^\circ\text{C}$, $t_v = 37\text{ }^\circ\text{C}$), ktorá prenikavo a štiplavo zapácha.

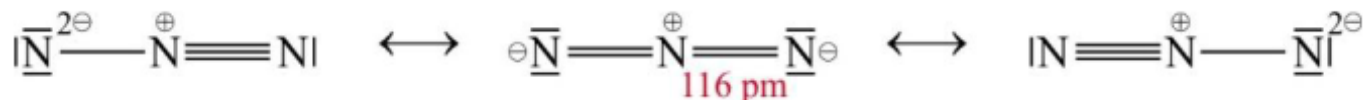
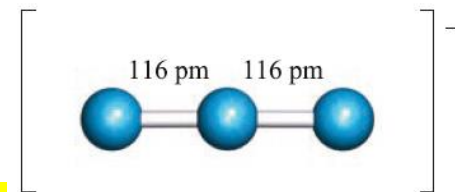
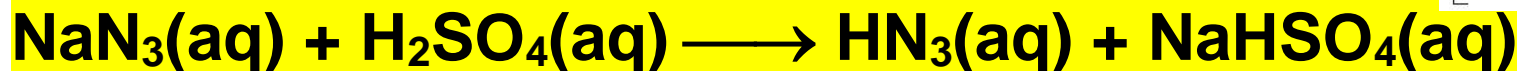

Elektrónový štruktúrny vzorec molekuly azoimidu

V kvapalnom bezvodom stave je to výbušná látka, ktorá sa rozkladá podľa reakcie

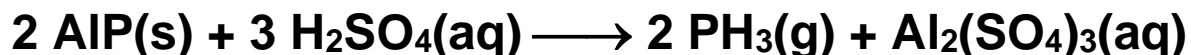
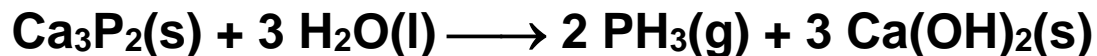
Vo vodnom roztoku je azoimid stály. Azoimid možno pripraviť reakciami

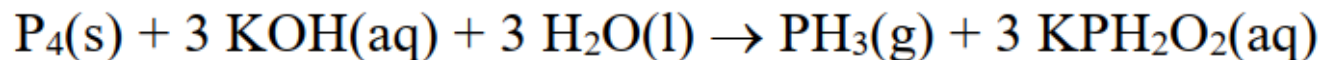
Hydridy fosforu, fosfidy a polyfosfidy

Fosfán je jedovatý zápachajúci plyn zložený z molekúl PH₃. Molekuly PH₃ majú **tvár trigonálnej pyramídy** s atómom fosforu vo vrchole. Väzbový uhol $\alpha(\text{H-P-H})=93,3^\circ$ je podstatne menší akov NH₃. Malá polarita väzieb P-H = malý dipólový moment PH₃ $\mu = 0,55 \text{ D}$.

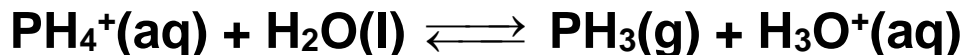
Fosfán sa nedá pripraviť priamou syntézou fosforu s vodíkom. Pripravuje sa rozkladom niektorých iónových fosfidov kovov vodou, alebo zriedenými kyselinami

Fosfán možno pripraviť aj z bieleho fosforu v alkalickom vodnom prostredí

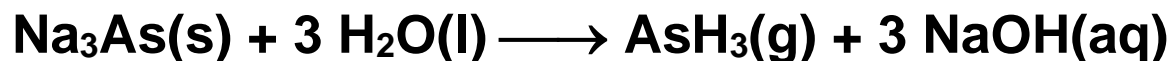
Fosfán sa nepatrne rozpúšťa vo vode a je oveľa slabšou zásadou ako amoniak (nevytvára PH₄⁺ a OH⁻). Len so silnými kyselinami tvorí fosfán **fosfóniové soli** PH₄X, podobné amónnym soliam, napr. PH₄Cl, PH₄Br, PH₄ClO₄ a iné. Tieto soli sa vo vode ľahko hydrolyzujú

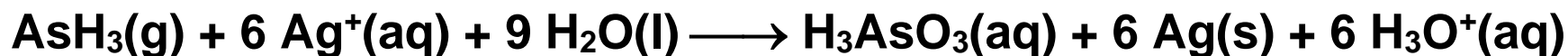
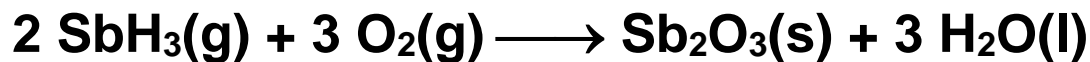
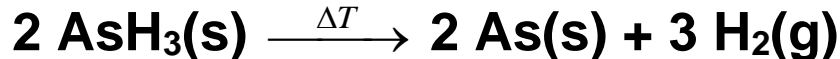

Hydridy arzénu, antimónu a bizmutu a ich deriváty

Arzén, antimón a bizmut tvoria s vodíkom zlúčeniny XH_3 ($\text{X} = \text{As}, \text{Sb}, \text{Bi}$) so štruktúrou podobnou fosfánu, ktoré nazývame *arzán*, *stibán* a *bizmután*. Väzbový uhol $\alpha(\text{H}-\text{X}-\text{H})$ v arzáne a stibáne je menší ako 91° . Štruktúra bizmutánu nie je známa.

Arzán, stibán a bizmután sú málo stále a ich stálosť klesá s rastúcim protónovým číslom prvku X v s kupine.

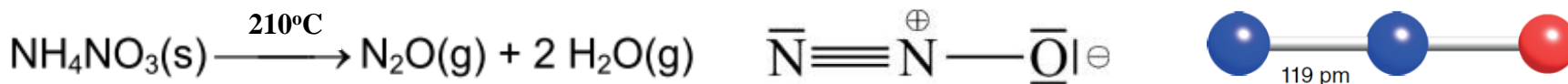
Väzby $\text{X}-\text{H}$ v týchto hydridoch sú takmer nepolárne. Nevykazujú výraznejšie kyslé vlastnosti. Nemajú tendenciu tvoriť arzóniové a stibóniové soli. Výraznejšiu schopnosť prejavujú vystupovať ako ligandy v koordinačných zlúčeninách.

Zlúčeniny prvkov 15. skupiny s kyslíkom

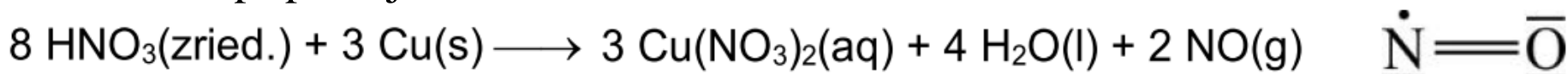
Oxidy dusíka

- Atóm dusíka tvorí s kyslíkom päť oxidov: N_2O , NO , N_2O_3 , NO_2 , (N_2O_4), a N_2O_5 .

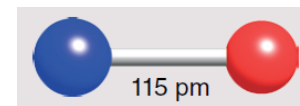
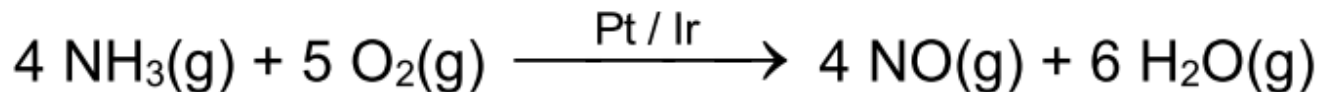
Oxid dusný N_2O je sladkastý bezfarebný plyn, ktorý sa dá pripraviť napr. kontrolovaným termickým rozkladom dusičnanu amónneho. Vo vode sa slabo rozpúšťa a nereaguje s ňou. Má oxidačné vlastnosti v kyslom i zásaditom prostredí, ale pri laboratórnej teplote je málo reaktívny.

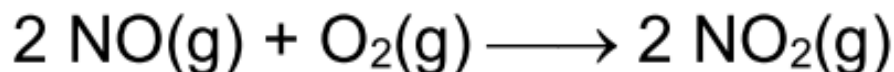
Oxid dusnatý NO je bezfarebný, neutrálny a paramagnetický plyn. Oxid dusnatý sa laboratórne pripravuje reakciou

Priemyselne sa vyrába spaľovaním amoniaku na katalyzátore (Pt/Ir resp. Pt/Rh).

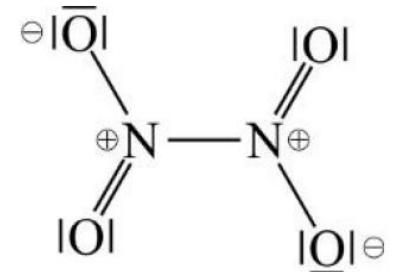
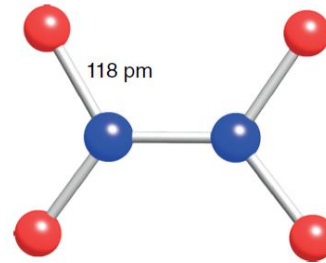
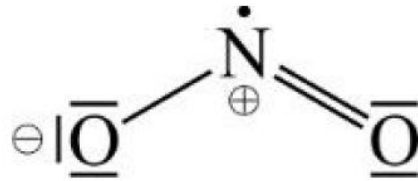
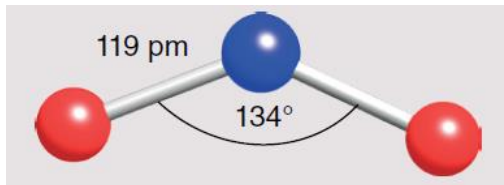
Oxid dusnatý sa už pri laboratórnej teplote oxiduje v prítomnosti O_2 na oxid dusičitý

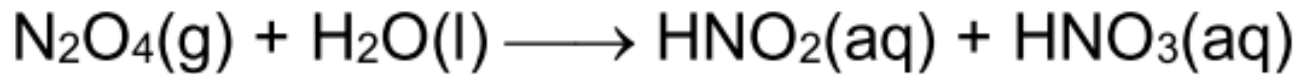
Oxid dusičitý NO₂ existuje ako rovnovážna zmes bezfarebného diamagnetického diméru N₂O₄ a hnedého paramagnetického monoméru NO₂

pričom so stúpajúcou teplotou a klesajúcim tlakom sa rovnováha mení v prospech NO₂.
V tuhom stave ($t_t = -11,2 \text{ }^\circ\text{C}$) je tvorený výlučne dimérom N₂O₄.

Oxid dusičitý disproportionuje s vodou za vzniku kyseliny dusitej a kyseliny dusičnej

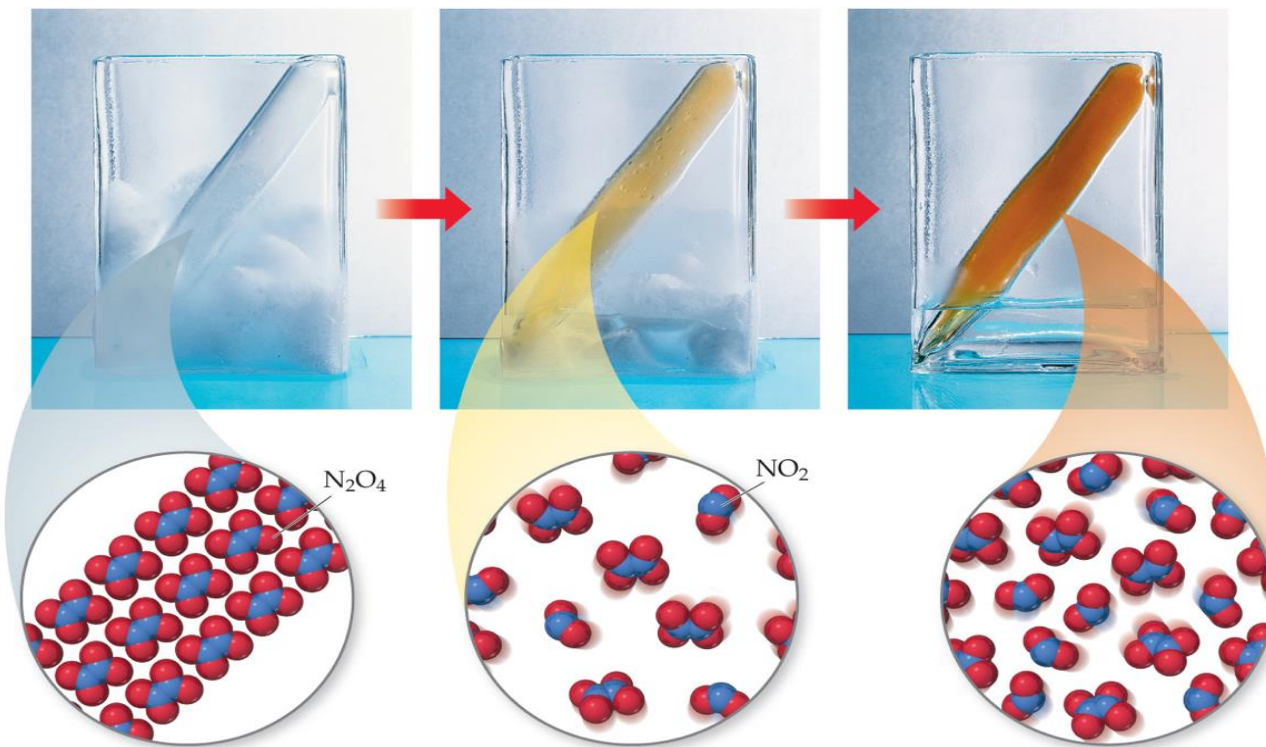

Laboratórne sa NO₂ pripravuje termickým rozkladom dusičnanov, alebo reakciou koncentrovanej kyseliny dusičnej s kovmi.

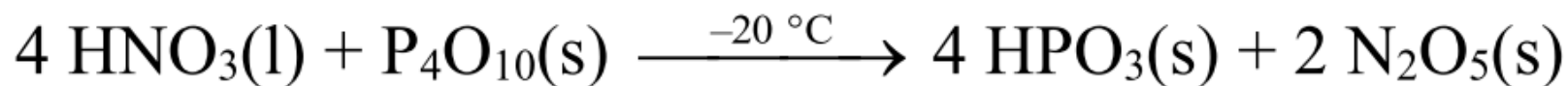
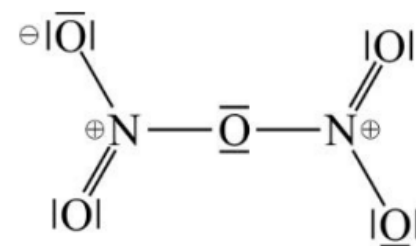

Zamrznutý N_2O_4 je takmer bezfarebný

Oteplením sa plynný N_2O_4 čiastočne disociuje na hnedý NO_2

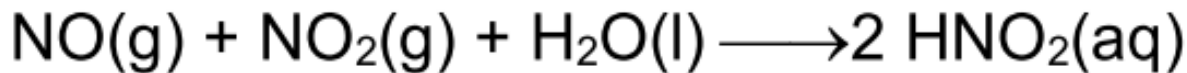

Oxid dusičný N_2O_5 je bezfarebná tuhá látka ($t_t=30^\circ\text{C}$), ktorá je nestála a ľahko sa rozkladá na oxid dusičitý a kyslík, niekedy za výbuchu. V plynnom stave majú molekuly oxidu dusičného usporiadanie $\text{O}_2\text{N}-\text{O}-\text{NO}_2$, ale v kryštalickom stave má iónovú štruktúru $\text{NO}_2+\text{NO}_3^-$. Pripravuje sa dehydratáciou kyseliny dusičnej pri zníženej teplote

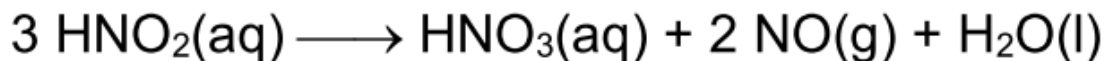
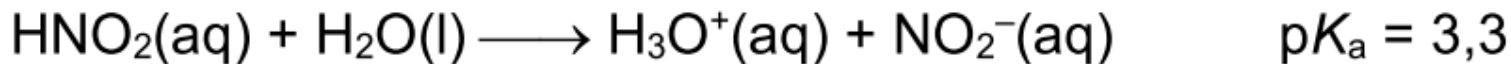

Oxokyseliny dusíka a ich soli

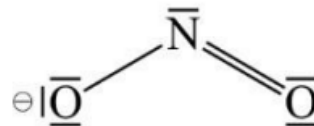
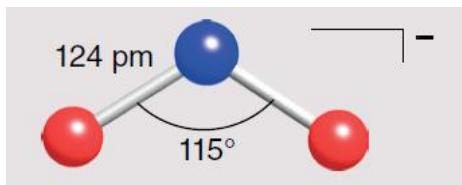
Kyselina dusitá HNO_2 sa odvodzuje od oxidu dusitého N_2O_3 , ktorý je jej anhydridom. V plynnom stave ju možno získať reakciou

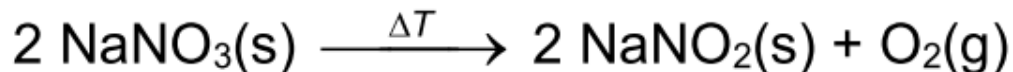
Vo vodnom roztoku sa správa ako stredne silná kyselina, a ľahko disproportionuje na HNO_3 a NO .

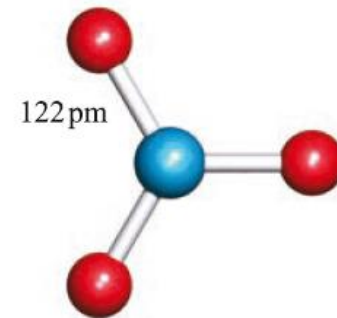
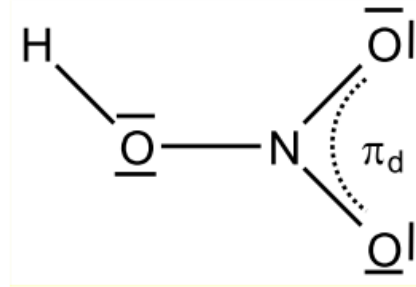
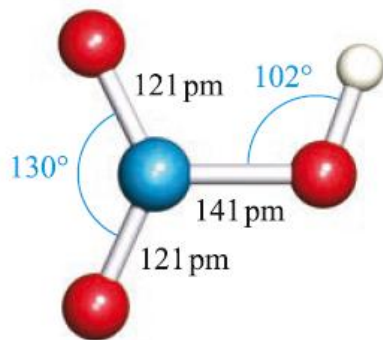

Dusitany sú soli kyseliny dusitej, napr. NaNO_2 , KNO_2 , $\text{Ca(NO}_2)_2$ a iné. Dusitanový anión má zalomený tvar a je izoelektrónový s ozónom.

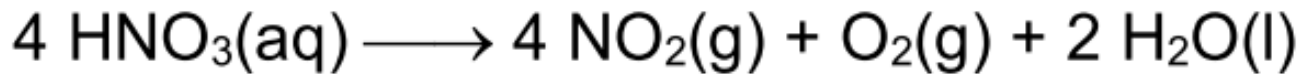

Všetky dusitany sú dobre rozpustné vo vode (s výnimkou AgNO_2) a hydrolyzujú. Možno ich pripraviť termickým rozkladom dusičnanov alkalických kovov

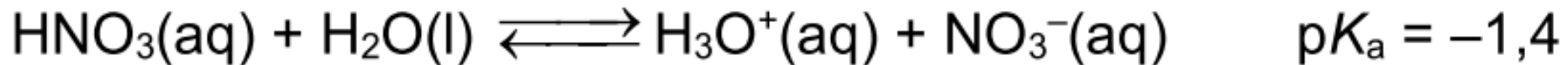

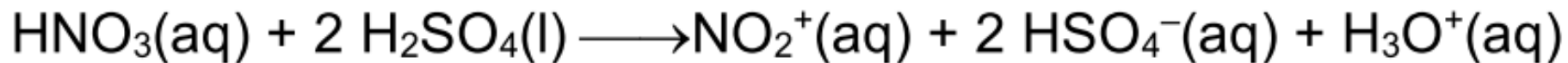
Kyselina dusičná je v čistom stave bezfarebná kvapalina ($t_t = -42\text{ }^\circ\text{C}$, $t_v = 84\text{ }^\circ\text{C}$). Účinkom svetla a tepla sa čiastočne rozkladá a preto po dlhšom státi má žltú až hnedú farbu od rozpusteného NO_2 .

Kyselina dusičná sa s vodou mieša v každom pomere a vytvára s ňou azeotropickú zmes ($w = 0,6884$; $t_v = 122\text{ }^\circ\text{C}$), ktorá sa označuje ako koncentrovaná kyselina dusičná. Vo vode sa správa ako silná kyselina

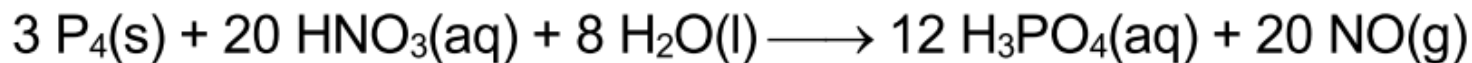

K silnejším kyselinám (H_2SO_4 , HClO_4) sa kyselina dusičná správa ako zásada

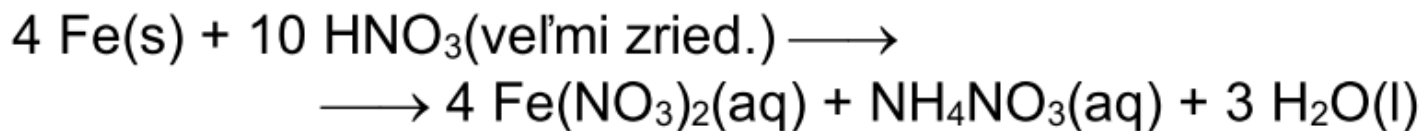
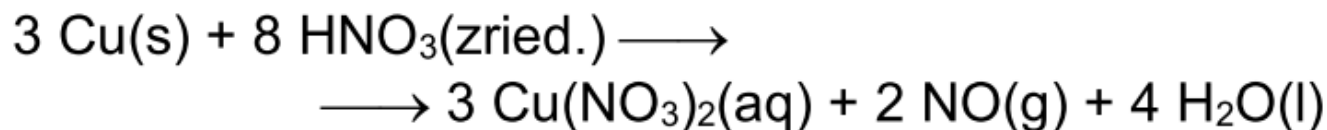
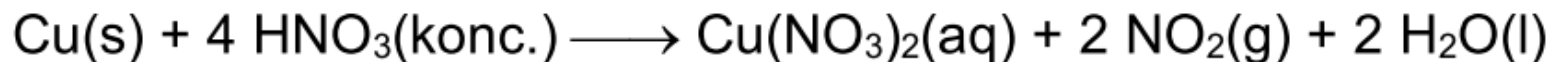

Vznikajúce nitrylové katióny NO_2^+ sú základom nitračných reakcií aromatických uhľovodíkov. Zmes koncentrovaných kyselín HNO_3 a H_2SO_4 sa nazýva nitračná zmes.

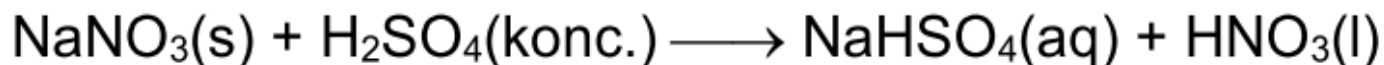
HNO₃(aq) má silné oxidačné vlastnosti, oxiduje nekovy (P, As, S, Se, I), napr

S výnimkou Au, Pt, Rh, Ir, Nb a Ta aj všetky kovy. Produktmi redukcie HNO₃(aq) sú NO₂, NO až NH₄⁺ v závislosti od koncentrácie kyseliny, teploty a ušľachtlosti kovu

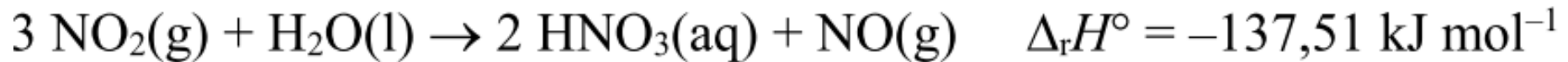
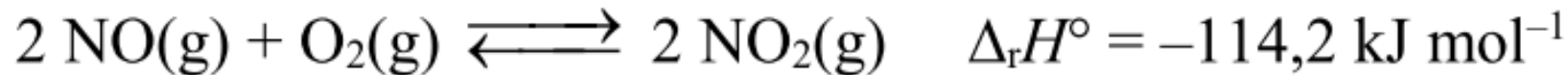
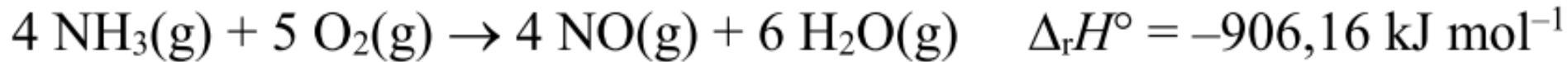
Laboratórna príprava HNO₃(aq) je založená na jej vytesnení z dusičnanov pôsobením silnejšej kyseliny

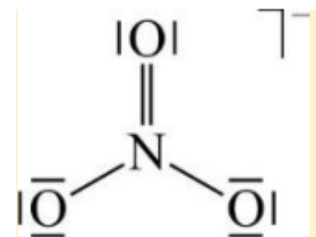
Priemyselne sa kyselina dusičná vyrába Ostwaldovým spôsobom.

Základnou surovinou na výrobu kyseliny dusičnej je amoniak. Amoniak sa spaľuje za prítomnosti katalyzátora (Pt/Ir alebo Pt/Rh) na oxid dusnatý, ktorý sa samovoľne oxiduje na oxid dusičitý. Atómy dusíka v oxide dusičitom sa vo vode disproportionujú na N^V a N^{II}

900°C, Pt/Ir

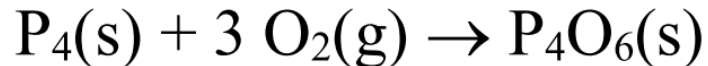
Dusičnany sú soli kyseliny dusičnej. Dusičnanový anión má trigonálny tvar s atómom dusíka v strede a atómami kyslíka v rohoch. Väzbová vzdialenosť $l(\text{N}-\text{O}) = 122 \text{ pm}$. Pripravujú sa reakciou kyseliny dusičnej s kovmi alebo s hydroxidmi, oxidmi a uhličitanmi kovov. **Vo vode sú veľmi dobre rozpustné, pričom NO_3^- nehydrolyzuje.**

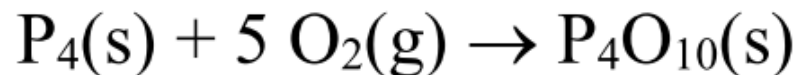

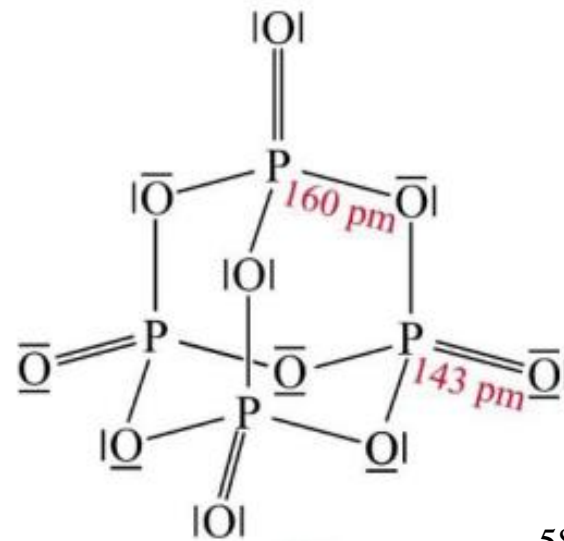
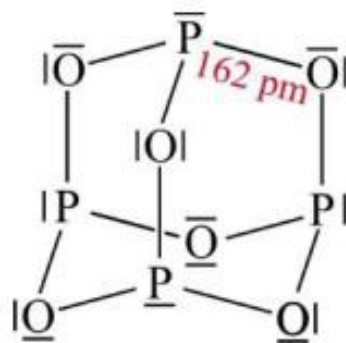
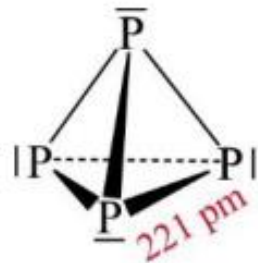
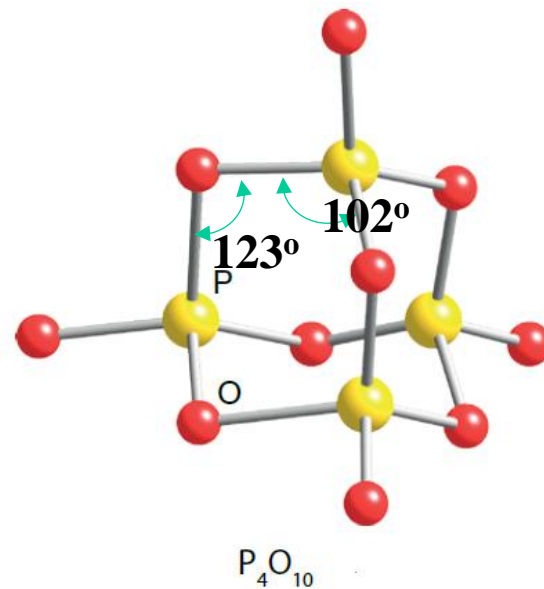
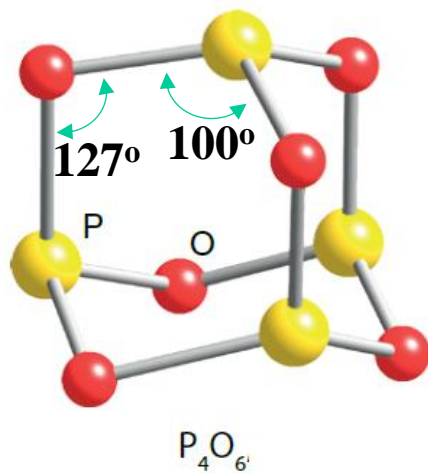
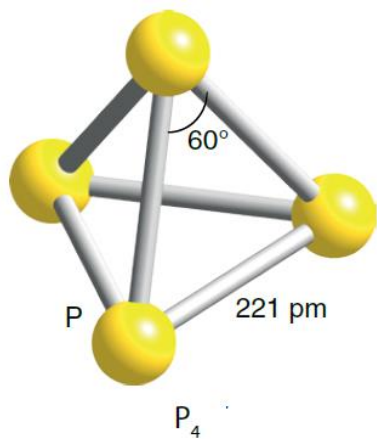
Oxidy fosforu

Oxid fosforitý P_4O_6 je tuhá biela látka ($t_t=23.8^\circ\text{C}$), ktorá sa pripravuje spaľovaním fosforu pri regulovaných podmienkach. V molekule P_4O_6 sú atómy kyslíka umiestnené medzi každým párom atómov fosforu v tetraédrickej jednotke P_4 . Vo všetkých troch skupenstvách sa skladá z molekúl P_4O_6 .

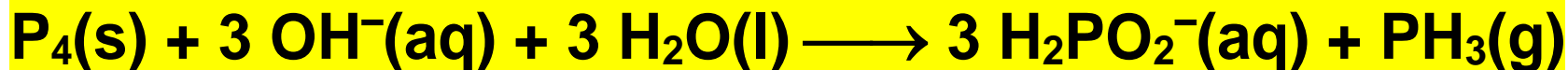
Oxid fosforečný P_4O_{10} je biela kryštalická látka ($t_t=340^\circ\text{C}$), ktorá sa vyskytuje vo viacerých štruktúrnych modifikáciách. Obchodný preparát je hexagonálna modifikácia P_4O_{10} . Oxid fosforečný sublimuje pri teplote 360°C , čo sa využíva na jeho čistenie. Má silné dehydratačné schopnosti, pričom vzniká rad kyselín polyfosforečných až kyselina trihydrogenfosforečná.

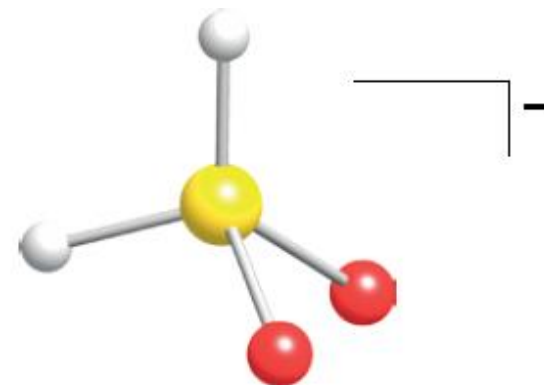
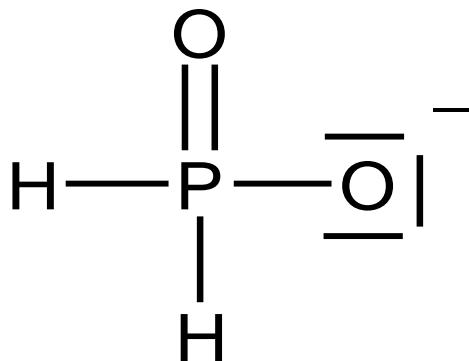
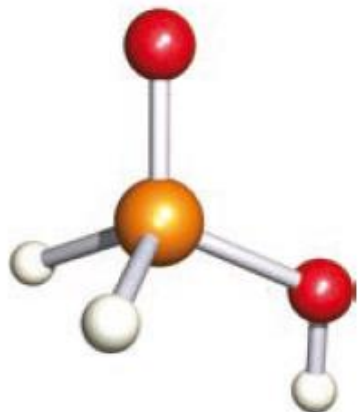

Oxokyseliny fosforu a ich soli

Kyselina fosforová $\text{H}(\text{H}_2\text{PO}_2)$ je jednosýtna kyselina, ktorú je možné pripraviť pôsobením silnejšej kyseliny (napr. H_2SO_4) na fosfornany. Fosfornany sa pripravujú pôsobením vodných roztokov silných hydroxidov na biely fosfor

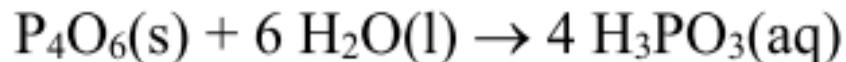
V kyseline fosforenej sú dva atómy vodíka viazané priamo na atóm fosforu

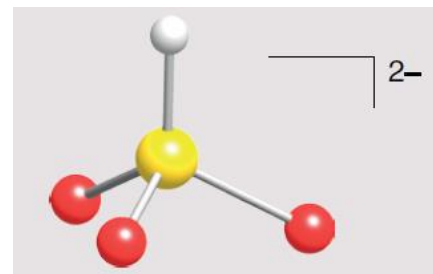
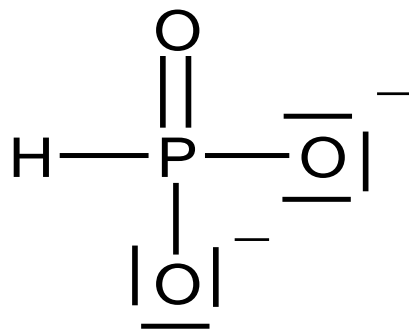
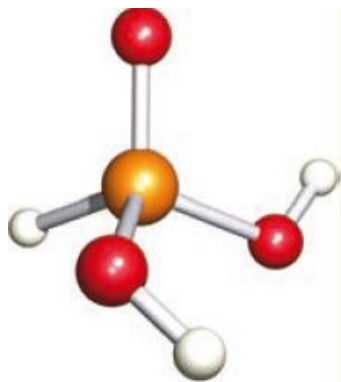
Elektrónový štruktúrny vzorec aniónu H_2PO_2^-

Kyselina fosforová dáva len jeden typ solí, **fosfornany** s aniónom $(\text{H}_2\text{PO}_2)^-$. Takmer všetky fosfornany sú dobre rozpustné vo vode.

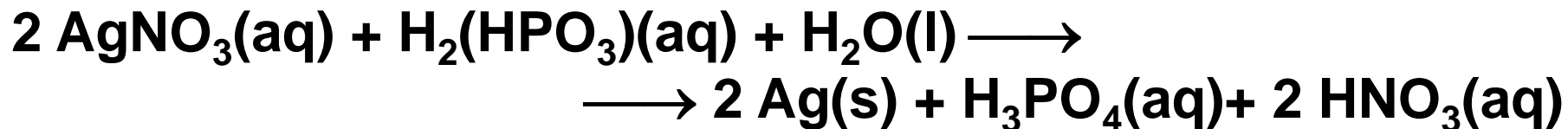
Kyselina fosforitá $\text{H}_2(\text{HPO}_3)$ je dvojsýtna kyselina, v ktorej len jeden atóm vodíka je viazaný priamo na atóm fosforu a dva atómy vodíka sú „kyslé“. Vzniká reakciou oxidu fosforitého s vodou. Možno ju pripraviť aj hydrolýzou chloridu fosforitého PCl_3 .

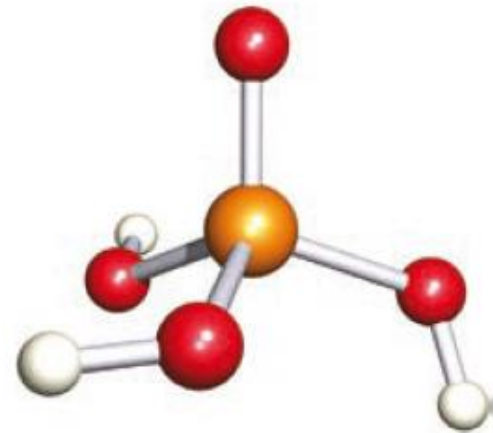
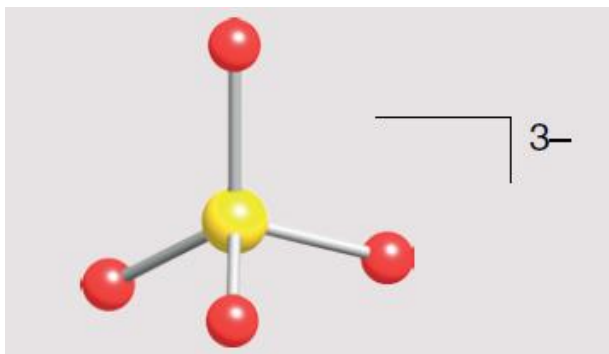
Tvorí dva rady solí **hydrogenfosforitany** s aniónom $\text{H}(\text{HPO}_3)^-$ a **fosforitany** s aniónom $(\text{HPO}_3)^{2-}$.

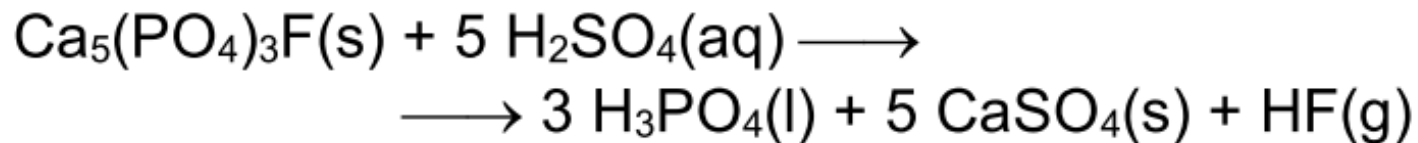
Kyselina fosforitá a fosforitany sú silné redukovadlá. Ušľachtilé kovy možno redukovať pôsobením kyseliny fosforitej na ich roztoky solí.

Kyselina trihydrogenfosforečná H_3PO_4 je bezfarebná kryštalická látka ($t_f = 42,3 \text{ } ^\circ\text{C}$). Je to trojsýtna, stredne silná, málo reaktívna kyselina bez oxidačných vlastností. Pri zvýšenej teplote reaguje s väčšinou kovov a ich oxidmi. Predajný preparát má zloženie $w = 0,85$ až $0,90$. Kyselina trihydrogenfosforečná je súčasťou viacerých čistiacich prostriedkov a taktiež sa používa na konzerváciu potravín.

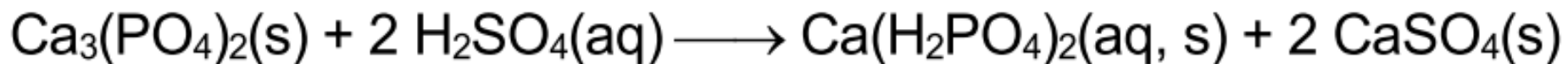

Má sirupovitú konzistenciu, čo je spôsobené tvorbou vodíkových väzieb. Laboratórne sa pripravuje sa reakciou oxidu fosforečného P_4O_{10} s vodou. Priemyselne sa pripravuje rozkladom fosforečnanov (napr fluoroapatitov) s H_2SO_4

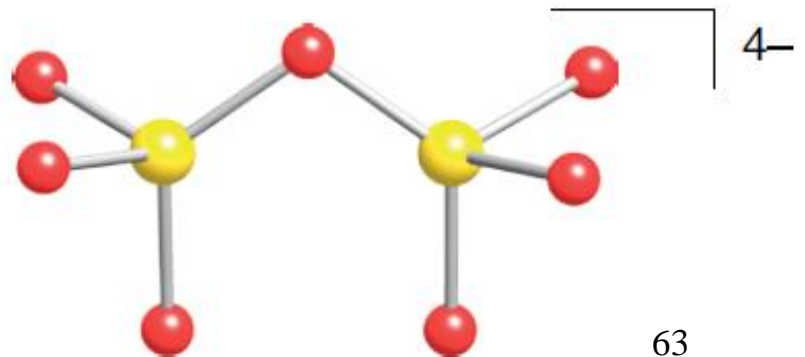
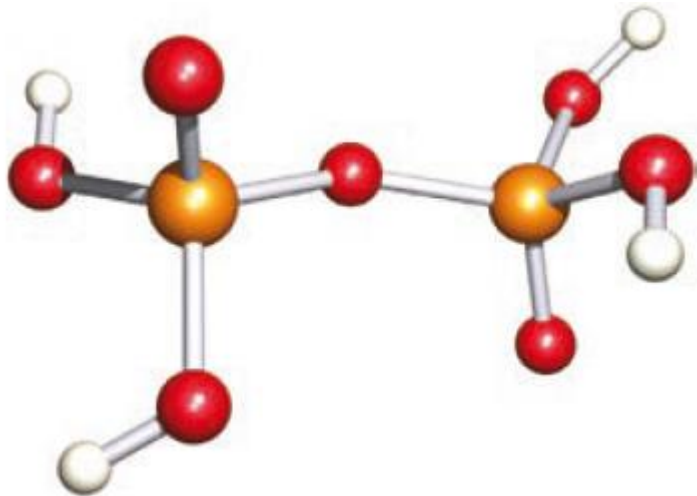

H_3PO_4 tvorí tri rady solí, **dihydrogenfosforečnany** s aniónom H_2PO_4^- , **hydrogenfosforečnany** s aniónom HPO_4^{2-} a **fosforečnany** s aniónom PO_4^{3-} . Všetky dihydrogenfosforečnany sú vo vode rozpustné, ďalšie dva rady solí sú vo vode nerozpustné s výnimkou solí alkalických kovov. Nerozpustné fosforečnany možno dostať do rozpustnej formy tak, že ich prevedieme na dihydrogenfosforečnany.

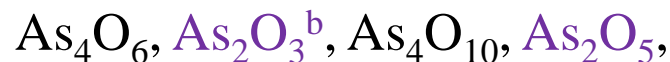
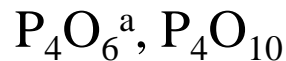
Využíva sa to napr. pri výrobe **priemyselného hnojiva superfosfátu**, ktorý sa vyrába z nerozpustného $\text{Ca}_3(\text{PO}_4)_2$.

Kyselina tetrahydrogendifosforečná $\text{H}_4\text{P}_2\text{O}_7$ vzniká dehydratáciou kyseliny trihydrogenfosforečnej pri teplote $220\text{ }^\circ\text{C}$. Je to biela kryštalická látka ($t_f = 61\text{ }^\circ\text{C}$), dobre rozpustná vo vode. Je to stredne silná štvorsýtna kyselina. Známe sú však len dva rady solí **dihydrogendifosforečnany** (väčšinou rozpustné vo vode) a **difosforečnany** (nerozpustné vo vode s výnimkou solí alkalických kovov).

Oxozlúčeniny arzénu, antimónu a bizmutu

^amolekulové oxidy, ^bpolymérne kovalentné oxidy

V tejto skupine zlúčenín zohráva dôležitú úlohu „**efekt inertného elektrónového páru**“ súvisiaci so stabilitou oxidačných čísel a charakter prvku. Sú známe oxidy stechiometrického zloženia M_2O_3 , M_2O_5 a M_2O_4 . Všetky oxidy M_2O_3 sa dajú pripraviť priamo zlučovaním z prvkov.

Oxid arzenitý As_4O_6 existuje v molekulovej forme As_4O_6 a polymérnej forme As_2O_3 . Môžeme pripraviť pražením arzenidových rúd, z ktorých oxid arzenitý sublimuje

Ochladením pár získaný **oxid arzenitý As_4O_6** má molekulovú štruktúru zhodnú so štruktúrou **oxidu fosforitého P_4O_6** . Oxid arzenitý sa vo vode slabo rozpúšťa, správa sa ako roztok slabej kyseliny H_3AsO_3 , ktorá nebola z roztoku izolovaná. Oxid arzenitý s alkalickými hydroxidmi poskytuje rozpustné arzenitany M_3AsO_3 . Arzenitany sú v zásaditom a neutrálnom prostredí **silné redukovadlá**, zatiaľ čo v kyslom prostredí je táto vlastnosť výrazne slabšia.

Oxid antimonitý, podobne ako oxid arzenitý, existuje v molekulovej forme Sb_4O_6 a polymérnej forme Sb_2O_3 . Od oxidu arzenitého sa líši tým, že sa nerozpúšťa vo vode. S hydroxidmi reaguje za vzniku antimonitanov a s kyselinami za vzniku antimonitých solí. Jeho amfotérny charakter je výraznejší ako v prípade oxidu arzenitého

Oxid bizmutitý na rozdiel od predchádzajúcich dvoch oxidov v molekulovej forme nie je známy, je to polymérny oxid. Má zásadité vlastnosti, reakciou s kyselinami dáva oxid-soli alebo soli

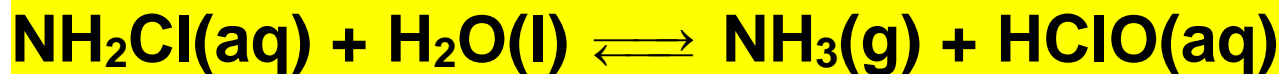

Reakciou silných hydroxidov s roztokmi bizmutitých solí vzniká málo rozpustný hydroxid bizmutitý, ktorého termickým rozkladom možno získať oxid-hydroxid bizmutitý až oxid bizmutitý.

Oxid arzeničný As_2O_5 (biela kryštalická látka s $t_f = 315 \text{ }^\circ\text{C}$) a **oxid antimoničný** Sb_2O_5 (žltá tuhá látka s $t_f = 380 \text{ }^\circ\text{C}$) vznikajú termickou dehydratáciou ich hydratovaných foriem.

Halogenidy prvkov 15. skupiny

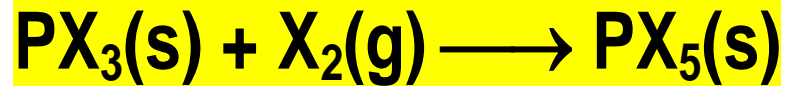
Chloroderiváty amoniaku NH_2Cl , NHCl_2 a NCl_3 (chloramín, dichlóramín a trichlóramín) vznikajú zavádzaním chlóru do roztoku chloridu amónneho pri vhodnom pH. Sú to endotermické zlúčeniny, a preto sú nestále a výbušné. Všetky sa rozkladajú vodou na amoniak a kyselinu chlórnu, preto sa využívajú ako dezinfekčné činidlá

Halogenidy fosforité PX_3 majú molekuly so štruktúrou trigonálnej pyramídy s atómom fosforu vo vrchole. Chlorid, bromid a jodid fosforitý sa pripravujú priamou reakciou prvkov, fluorid fosforitý možno pripraviť reakciou chloridu fosforitého s fluoridom arzenitým. Všetky halogenidy fosforité energicky reagujú s vodou na kyselinu fosforitú a halogenovodíkovú

Halogenidy fosforečné PX_5 sa v plynnom stave skladajú z molekúl tvaru trigonálnej bipyramídy, v kryštalickom stave sú to iónové zlúčeniny ($PX_4^+PX_6^-$). Vznikajú zlučovaním halogenidov fosforitých s príslušnými halogénmi

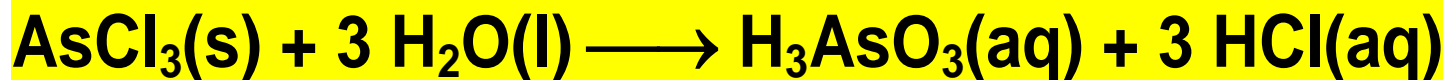
Halogenidy fosforečné prejavujú zmenšenú stabilitu v smere od fluoridu k bromidu (jodid fosforečný nie je známy). Fluorid fosforečný je stály pri vysokých teplotách, chlorid fosforečný v parách je už značne disociovaný (200 °C)

Halogenidy fosforečné (napr. PCl_5) s vodou reagujú a v nadbytku vody vzniká až kyselina trihydrogenfosforečná.

Halogenidy arzénu, antimónu a bizmutu tvoria dva základné typy **MX₃** a **MX₅**. Tieto zlúčeniny možno pripraviť priamou syntézou z prvkov. Halogenidy MX₃ majú tvar molekuly podobný ako molekula amoniaku (trigonálna pyramída) a halogenidy MX₅ majú tvar trigonálnej bipyramídy.

Poznáme všetkých 12 halogenidov MX₃. Tieto halogenidy výrazne hydrolyzujú. Hydrolýzou napr. chloridu arzenitého vznikajú kyseliny chlorovodíková a trihydrogenarzenitá

Hydrolýza SbX₃ je menej výrazná a v závislosti od koncentrácie vznikajú vo vode málo rozpustné halogenid-oxidy, napr.

Halogenidy bizmutité BiX₃ hydrolyzujú ako ostatné bizmutité soli za vzniku BiXO, ktoré sa prídavkom kyseliny opäť rozpúšťajú.